SOFISTUL

[sau: *Despre ceea ce fiinţează;* gen logic][*]

THEODOROS SOCRATE STRĂINUL DIN ELEA THEAITETOS

THEODOROS Potrivit înţelegerii de ieri[1], Socrate, venim aici aşa cum se cuvenea, aducînd şi pe acest străin, de neam din Elea, din cercul lui Parmenide şi Zenon, un om cu deosebită pricepere într-ale filosofiei.

SOCRATE Nu cumva, Theodoros, fără să-ţi fi dat seama, ne aduci, nu un străin, ci o fiinţă divină, după vorba lui Homer? Acesta spune cum că există tot felul de zeităţi pentru oameni ce se împărtăşesc de la dreapta cinstire şi la fel de bine există un zeu al străinilor[2], alăturîndu-se oamenilor spre a le vedea strîmbătăţile şi dreptăţile. Sau poate că te însoţeşte, în persoana acestuia, cineva dintre cei cu puteri superioare, care să ne cîntărească disputele nouă, nevrednicilor într-ale argumentării, anume vreo zeitate a disputelor.

THEODOROS Nu de acest soi e Străinul, Socrate, ci mai reţinut ceva decît cei ce se avîntă în confruntări. Iar dacă omul nu-mi pare de fel o divinitate, el are totuşi ceva divin: aşa-i socotesc eu pe toţi cei ce îndrăgesc înţelepciunea.

SOCRATE Şi într-adevăr bine faci, prietene. Se întîmplă totuşi că seminţia acestora, la drept vorbind, nu poate fi desluşită mult mai lesne decît cea a zeităţii. Căci oamenii de speţa lor, pe care-i reprezintă în toate felurile neştiinţa altora, „străbat cetăţile” — cei ce nu se prefac ci sînt cu adevărat filosofi — privind de la înălţime viaţa oamenilor de rînd şi părînd acestora a nu fi buni de nimic, altora în schimb vrednici de orice, şi astfel sînt înfăţişaţi uneori ca oameni politici, alteori drept sofişti, iar cîteodată dau unora impresia că sînt cu totul ieşiţi din minţi. Dar de bună seamă că m-aş bucura să aflu de la Străin, dacă-i este pe plac, ce anume gîndesc despre toate acestea cei din părţile lui şi cum le califică ei.

THEODOROS Despre ce anume întrebi?

SOCRATE Despre sofist, omul politic şi filosof.

THEODOROS Ce vrei să afli cu precădere şi din pricina cărei nelămuriri eşti ispitit să întrebi?

SOCRATE Mă gîndesc aşa: să fi considerat ei drept un singur lucru ori drept două preocupările acestea, dacă nu drept trei, potrivit denumirilor, deosebind astfel trei genuri şi atribuind cîte un gen fiecăruia, după nume?

THEODOROS Dar nu e nici o piedică, după cîte cred, să-ţi înfăţişeze acestea. Sau cum să spunem, Străine?

STRĂINUL Chiar aşa, Theodoros. Nu e nici o piedică şi nici nu e greu de răspuns că au fost priviţi drept trei. Totuşi a stabili limpede şi pe rînd ce este fiecare, nu e treabă măruntă, nici uşoară.

---

[*] Subtitlurile nu erau ale lui Platon, se ştie. Un comentator de seamă, Apelt, declară că ar fi fost mai nimerit ca subtitlu: ,,ceea ce *nu* fiinţează”. În nici un caz pentru *to on* nu se poate folosi „fiinţă”, nici „existenţă” sau „fiinţare”, fiind vorba de *ceva* ce fiinţează în sînul realităţilor.

THEODOROS Împrejurarea face, Socrate, că ai căzut peste unele subiecte de discuţii oarecum asemănătoare celor prin care şi noi, înainte de venirea ta aici, îl iscodeam pe omul acesta; iar toate scuzele aduse acum faţă de tine, ni le-a adus şi nouă, deşi i-au ajuns, la cunoştinţă — spune el — destule în privinţa asta şi nu le-a dat uitării.

SOCRATE Atunci nu ne refuza, Străine, primul dar pe care ţi-l cerem. Dar spune-mi atît deocamdată: oare preferi să-ţi înfăţişezi de unul singur gîndul, printr-un discurs mai întins, spre a arăta cele ce vrei să dovedeşti celuilalt, sau o faci mai degrabă prin întrebări, aşa cum a fost cazul cîndva şi cu Parmenide care, bătrîn fiind, a pus în joc raţionamente de toată frumuseţea, în vremea tinereţii mele?[3]

STRĂINUL Cu cineva care stă de vorbă în chip stăpînit, Socrate, şi lăsîndu-se strunit, este mai uşor aşa să intri în dialog. Dacă nu, mai bine de unul singur.

SOCRATE Atunci poţi alege pentru discuţie pe oricare dintre cei prezenţi, căci toţi se vor supune cu blîndeţe. Ascultînd însă de sfatul meu, ai alege pe cineva dintre tineri, pe Theaitetos acesta, dacă nu pe un altul după gîndul tău.

STRĂINUL M-aş sfii, Socrate, întreţinîndu-mă acum, întîia oară cu voi, să port o convorbire altfel decît pe bază pe replici scurte, ca în schimb să mă întind cu o expunere greoaie, fie de unul singur, fie în legătură cu altcineva, de parcă aş face o demonstraţie. Într-adevăr tema ce dezbatem acum nu este chiar aşa simplă ca întrebarea, cum ar putea spera cineva, ci se întâmplă să ţină de o foarte întinsă argumentare. Pe ele altă parte, însă, a nu face pe placul tău şi al celor de faţă dealtminteri, după cuvintele rostite de tine, ar fi ceva neprietenesc din parte-mi şi tare nepoliticos. Cît despre Theaitetos, îl primesc din plin drept convorbitor, atît pe baza celor discutate cu el mai înainte cît şi a recomandaţiei tale de acum.

THEAITETOS Atunci, Străine, fă astfel şi ne vei fi deopotrivă pe placul tuturor, cum spune Socrate.

STRĂINUL În privinţa asta nu mai e cazul să spunem ceva, Theaitetos; dar acum rămîne, după cîte se pare, ca tu să fii cel care înfruntă argumentarea. Dacă vei avea mult de suferit, nu mă învinovăţi pe mine, ci pe aceşti tovarăşi ai tăi.

THEAITETOS Nădăjduiesc că n-am să fiu chiar copleşit; dar dacă s-ar întîmpla acest lucru, ne vom alătura pe Socrate aci de faţă, omonimul lui Socrate, de aceeaşi vîrstă şi la fel de exercitat ca mine, căruia nu-i e ceva neobişnuit să ia adesea parte la străduinţile mele.

STRĂINUL Bine spui şi vei hotărî singur, pe măsură ce vom înainta în discuţie. Acum ne revine să întreprindem cercetarea împreună, făcând cu precădere începutul de la sofist, după cîte mi se pare potrivit, aşadar căutînd şi punînd în lumină în chip argumentat ce anume ar fi. Căci în realitate, în clipa de faţă noi nu avem în comun despre acesta, tu şi cu mine, decât numele, pe cînd ce anume denumim fiecare s-ar putea să rămână ceva propriu fiecăruia dintre noi. Numai că întotdeauna şi cu privire la orice trebuie să cazi de acord cu celălalt despre lucru însuşi, pe

căi întemeiate, mai degrabă decât asupra numelui fără de nici o întemeiere. În ce priveşte semnificaţia pe care ne gândim s-o cercetăm acum, nu e chiar cel mai lesne, de prins ce e sofistul în el însuşi. Totuşi, cînd e vorba de întreprins ceva ca lumea în materie de lucruri mari, tuturor şi dintotdeauna ni s-a arătat că e necesar să faci un efort de cercetare în cele mici şi lesne de aflat, înainte de a ajunge la primele[4]. Eu unul reţin acum pentru noi, Theaitetos, sfatul acesta, de a ne exercita pe o temă mai uşoară în cercetarea dorită, de vreme ce socotim greu şi anevoie de vînat specia sofistului — în cazul că tu nu ai cumva de indicat vreo cale mai nimerită.

THEAITETOS Dar nu am.

STRĂINUL Atunci vrei să ne facem încercarea urmărind o temă de rînd, spre a stabili exemplul pentru una mai înălţată?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Ce să ne propunem însă, ca mai lesne de cunoscut şi mai neînsemnat, dar la fel de greu de definit ca o temă dintre cele mari? Să luăm de pildă cazul pescarului cu undiţa. Nu este el ceva bine cunoscut oricui şi lipsit de vreo însemnătate deosebită?

THEAITETOS Aşa e.

STRĂINUL În schimb felul de a analiza cazul lui, ca şi întemeierea lui raţională, nădăjduiesc să nu fie nepotrivite pentru cele ce urmărim.

THEAITETOS Ar fi ceva izbutit, atunci.

STRĂINUL Să începem cu el, aşadar, şi anume pe această cale. Spune-mi, oare trebuie să-l socotim priceput în ceva, sau un ins lipsit de meşteşug şi doar înzestrat cu cine ştie ce altă capacitate?

THEAITETOS Cîtuşi de puţin lipsit de meşteşug.

STRĂINUL Numai că, în materie de meşteşuguri există, în mare, două specii[5].

THEAITETOS Cum asta?

STRĂINUL Există, pe de-o parte, meşteşugul cultivării pămîntului şi tot ce ţine de preocuparea noastră pentru trupul muritor, ca şi pentru aşa-zisele mijloace de trai făurite şi plăsmuite pentru acesta, după cum există ceea ce ţine de imitarea a ceva, putînd fi cuprinse toate sub un singur nume.

THEAITETOS În ce fel şi sub ce nume?

STRĂINUL Privitor la orice lucru pus pe lume de cineva fără să fi avut fiinţă dinainte, noi spunem că lucrul făcut este un produs, în timp ce făptuitorul e un producător.

THEAITETOS Pe drept.

STRĂINUL Iar în toate cele înfăţişate adineauri, natura lor consta tocmai în aceasta.

THEAITETOS Într-adevăr aşa era.

STRĂINUL Putem vorbi aşadar despre capacitatea de producere, ce le cuprinde pe toate.

THEAITETOS Fie.

STRĂINUL În schimb apoi, în ce priveşte întreaga învăţătură şi cunoaştere ca specie, precum şi arta de-a cîştiga bani, arta de-a purta lupte atletice, arta de-a vîna, la ele toate, dat fiind că nici una nu este creatoare de ceva, ci fie se înstăpîneşte prin cuvînt

şi faptă asupra realităţilor date, fie ia lucrurile din stăpînirea celor ce le deţineau, din toate aceste pricini s-ar putea spune că trebuie cuprinse laolaltă drept părţi ale unui meşteşug, ce s-ar numi: de luare în stăpînire.

THEAITETOS S-ar cuveni aşa.

STRAINUL Atunci, de vreme ce printre meşteşuguri unele sînt de luare în stăpînire, altele de producere, Theaitetos, în care dintre ele să rînduim pe cel al pescarului cu undiţa?

THEAITETOS E limpede că printre cele de luare în stăpînire.

STRAINUL Dar nu este meşteşugul luării în stăpînire de două specii, unul de-a obţine schimburi de bună voie, prin daruri sau prin vînzare şi cumpărare, celălalt de a-şi însuşi lucrurile fie prin fapta întreprinsă, fie prin cuvînt?

THEAITETOS Aşa s-ar arăta, potrivit celor spuse.

STRAINUL Cum însă? arta de a-şi însuşi ceva nu trebuie şi ea împărţită în două?

THEAITETOS În ce fel?

STRAINUL Socotind tot ce se făptuieşte pe faţă drept act de luptă, ce se făptuieşte pe ascuns, drept act de vînătoare.

THEAITETOS Da.

STRAINUL Ar fi atunci nefiresc să nu împărţim în două si meşteşugul de-a vîna.

THEAITETOS Spune, cum.

STRAINUL Divizînd în vînătoarea celor neînsufleţite, de o parte în a celor însufleţite, de alta.

THEAITETOS Bineînţeles, de vreme ce există amîndouă.

STRAINUL Cum n-ar exista? Dar să lăsăm deoparte vînătoarea celor neînsufleţite, ca neavînd nume, în afară de cazul scufundărilor în mare şi cîteva rare de acest fel; în schimb cealaltă vînătoare, a fiinţelor însufleţite, este de numit vînătoare de vieţuitoare.

THEAITETOS Aşa să fie.

STRAINUL Acum însă, nu ar fi ceva potrivit să indicăm două genuri ale vînătorii de vieţuitoare, anume vînătoarea celor pedestre, împărţită în multe specii şi sub multe nume, ca fiind vînătoare a fiinţelor ce merg pe uscat, cealaltă, vînătoare a vieţuitoarelor ce înoată, aşadar de fiinţe acvatice?

THEAITETOS Întru totul potrivit.

STRAINUL De fapt, în lumea înotătoarelor noi deosebim genul înaripat, de-o parte, de cel acvatic propriu-zis, de alta.

THEAITETOS Nici vorbă.

STRAINUL Iar despre întreaga vînătoare a genului înaripat se spune îndeobşte că este de păsări.

THEAITETOS Se spune aşa într-adevăr.

STRAINUL Cît despre cea a soiului acvatic, se poate spune că ţine întreagă de pescuit.

THEAITETOS Da.

STRAINUL Acum, această din urmă vînătoare să n-o divizăm în cele două părţi mai mari ale ei?

THEAITETOS În ce părţi?

STRAINUL În cele ce reies din faptul că vînătoarea se face uneori prin prindere, alteori prin lovire.

THEAITETOS Cum înţelegi asta şi în ce fel o deosebeşti pe fiecare?

STRĂINUL Pe una, prin aceea că tot ce se prinde prin împresurare şi luare în captivitate se numeşte pe drept captură.

THEAITETOS Sigur că da.

STRĂINUL Plasele, năvoadele, laţurile, coşurile şi cele de acest soi să le numim noi altfel decît mijloace de capturare?

THEAITETOS Defel.

STRĂINUL Aşadar această parte a pescuitului o vom numi vînătoare prin captură, sau aşa ceva.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Pe cînd cea întreprinsă cu undiţa şi cu lovituri de trident este deosebită; laolaltă va trebui să vorbim acum despre vînătoarea prin lovire. Sau cum, Theaitetos, s-o numim mai bine?

THEAITETOS Să nu ne sinchisim de nume, ajunge şi aceşta.

STRĂINUL La vînătoarea prin lovire, acum, cred că cea întreprinsă noaptea, la lumina focului, ar putea fi denumită potrivit vînătoare la foc.

THEAITETOS Negreşit.

STRĂINUL Cît despre cea de ziuă, în măsura în care tridentele au şi ele cîrlige în vîrfuri, denumirea potrivită ar fi de pescuit cu cîrlige.

THEAITETOS. Aşa se şi spune.

STRĂINUL Iar la vînătoarea cu cîrlige prin lovire, un fel se întreprinde de sus în jos, prin folosirea mai ales a tridentelor, numindu-se, cred, pescuit cu tridentul.

THEAITETOS După vorbirea unora.

STRĂINUL Partea rămasă reprezintă, ca să spunem aşa, o specie unică.

THEAITETOS Anume care?

STRĂINUL Pescuitul cu cîrlig prin rănirea opusă celei dintîi, anume lovind peştii nu oriunde se nimereşte în corp, cum se întîmplă cu tridentul, ci de fiecare dată în capul şi gura vînatului, astfel încît să poată fi tras de jos în sus, cu nuielele şi trestii. Iar pentru acest soi de pescuit, ce nume să spunem, Theaitetos, că ar trebui dat?

THEAITETOS Mi se pare că tocmai ce ţinteam adineauri să aflăm a fost obţinut acum.

STRĂINUL Aşadar de rîndul acesta tu şi cu mine am ajuns la o înţelegere asupra pescuitului cu undiţa nu numai în ce priveşte numele, ci am căpătat pe deplin şi o raţiune definitorie pentru lucru însuşi. Într-adevăr, din cuprinsul artelor şi meşteşugurilor, jumătate era de luare în stăpînire; luarea în stăpînire însemna, în jumătatea ei, a-şi însuşi lucrul, însuşirea lucrului înseamnă vînătoare, vînătoarea la rîndul ei este, în jumătatea ei, de fiinţe vii, iar aceasta poate fi de fiinţe acvatice, care la rîndul ei înseamnă în jumătatea ei de jos pescuitul, iar pescuitul poate fi prin rănire, avînd ca diviziune rănirea cu ajutorul cîrligului. În cazul celei din urmă, avem rănirea prin tragere de jos în sus, luîndu-şi numele după însăşi acţiunea săvîrşită. Ea este cea căutată, pe numele ei fiind pescuitul cu undiţa.

THEAITETOS Aşa ni s-a şi arătat îndeajuns, cu totul.

STRĂINUL Haide atunci să întreprindem a afla deopotrivă, pe baza acestui exemplu, ce anume este sofistul.

THEAITETOS Da, cu toată atenţia.

STRĂINUL La prima cercetare pe care am întreprins-o, problema era: dacă pescarul cu undiţa trebuie socotit un neştiutor, sau stăpîn pe un meşteşug anumit?

THEAITETOS Aşa era.

STRĂINUL Acum, în cazul cel nou, să-l socotim oare pe omul nostru neştiutor, Theaitetos, sau sofist în adevăratul înţeles?

THEAITETOS Nicidecum neştiutor. Înţeleg ce vrei să spui, anume că nici nu încape vorbă ca să fie aşa, de vreme ce poartă un astfel de nume.

STRĂINUL Un meşteşug, după cîte se pare, trebuie să admitem că are şi el.

THEAITETOS Care să fie acela?

STRĂINUL Dar, pe Zeus, să nu ne fi dat noi seama că insul în cauză este înrudit cu celălalt?[6]

THEAITETOS Cine, cu cine?

STRĂINUL Pescarul cu undiţa, cu sofistul.

THEAITETOS În ce chip?

STRĂINUL Amîndoi îmi apar ca fiind un fel de vînători.

THEAITETOS Vînător a ce, în ultimul caz? căci despre celălalt am arătat-o.

STRĂINUL Am divizat adineauri, pare-mi-se, toată vînătoarea în două, deosebind vînătoarea de fiinţe ce înoată şi cea de fiinţe mergătoare pe uscat.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL În prima parte am cercetat cazul vietăţilor înotătoare în apă, numai. În schimb genul pedestru l-am lăsat deoparte, nedisociat, declarînd că ar avea mai multe specii.

THEAITETOS Chiar aşa.

STRĂINUL Aşadar pînă aici sofistul şi pescarul au mers umăr la umăr, ţinînd amîndoi de arta înstăpînirii asupra a ceva.

THEAITETOS Aşa au părut.

STRĂINUL Însă ei se dezbină odată cu vînătoarea de fiinţe vii, unul îndreptîndu-se spre mare, uneori şi spre rîuri şi lacuri, pentru a vîna vietăţile din ele.

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL Altul se îndreaptă spre pămînt şi spre fluvii diferite, pline de bogăţie şi tinereţe, ca nişte pajişti îmbelşugate, căutînd să se înstăpînească asupra odraslelor de acolo.

THEAITETOS Cum înţelegi asta?

STRĂINUL La vînătoarea de fiinţe pedestre se ivesc două părţi mai mari.

THEAITETOS Care e fiecare?

STRĂINUL Prima e cea de fiinţe domestice, a doua de fiinţe sălbatice.

THEAITETOS Să existe o vînătoare de fiinţe domestice?

STRĂINUL În măsura în care omul este fiinţă domestică. Hotărăşte cum vrei, fie că nu socoteşti pe nici una domestică, fie pe o alta domestică, iar pe om sălbatic, fie în sfîrşit că spui despre om cum că e o fiinţă domestică, dar nu socoteşti că

există vreo vînătoare de oameni. Alege dintre acestea ce-ţi va fi pe plac, dar arată-ne care ţi-e gîndul.

THEAITETOS Eu sînt de părere, Străine, că sîntem fiinţe domestice şi declar totodată că există vînătoare de oameni.

STRĂINUL Atunci să spunem că şi vînătoarea de fiinţe domestice este îndoită.

THEAITETOS După ce criteriu?

STRĂINUL Determinînd, de pildă, că meşteşugul hoţiei, al luării de sclavi, al tiraniei şi, în genere, al războiului alcătuiesc laolaltă una, anume vînătoarea prin violenţă.

THEAITETOS Bine ai spus.

STRĂINUL Pe cînd arta vorbirii în tribunale, în faţa poporului, sau arta convorbirii, din nou luate laolaltă, sînt denumite ca o singură artă, cea a puterii de convingere.

THEAITETOS Pe drept.

STRĂINUL Iar despre arta puterii de convingere noi spunem că are două genuri.

THEAITETOS Care sînt ele?

STRĂINUL Unul, convingerea obţinută în viaţa privată, altul în cea publică.

THEAITETOS Să acceptăm că fiecare alcătuieşte o specie.

STRĂINUL Numai că, vînătoarea din viaţa privată se întreprinde, pe de o parte prin cîştig, pe de alta prin oferire de daruri.

THEAITETOS Nu înţeleg.

STRĂINUL După cîte se pare, n-ai luat aminte încă la felul de a vîna al celor îndrăgostiţi.

THEAITETOS În ce privinţă?

STRĂINUL În aceea că îndrăgostiţii fac daruri celor pe care vor să-i cucerească.

THEAITETOS Ce spui e foarte adevărat.

STRĂINUL Una dintre specii ar fi deci arta celui ce iubeşte.

THEAITETOS De bună seamă.

STRĂINUL La vînătoarea în vederea unui cîştig, faptul de-a intra în legătură cu cineva prin atenţii şi, în genere, de a ademeni prin plăcere, obţinînd un cîştig numai pentru propria bună stare, un asemenea meşteşug, după cîte îmi dau seama, l-am putea numi arta de-a linguşi, sau de-a face pe plac.

THEAITETOS Cum altfel să-l numim?

STRĂINUL Iar a spune sus şi tare că faci legături cu oamenii de dragul virtuţii, dar primind bani drept răsplată, să nu reprezinte oare un gen de vînătoare demn de numit într-un fel?

THEAITETOS Cum nu?

STRĂINUL Atunci cu ce nume? Încearcă s-o spui.

THEAITETOS Dar este limpede: am făcut dovada, dacă nu mă înşel, că am dat peste sofist. Spunîndu-i aşa, cred că-l denumesc cu numele potrivit.

STRĂINUL Pe baza argumentării de acum, Theaitetos, vînătoarea ce se întreprinde prin arta de a se înstăpîni, vînătoarea de fiinţe vii, terestre, domestice, de oameni, în viaţa privată; pentru cîştig, cu plată, în aparenţă educativă, a tinerilor bogaţi şi de neam, trebuie numită sofistică. Aşa au reieşit lucrurile din argumentare.

THEAITETOS Întru totul aşa.

STRĂINUL Pe de altă parte lucrurile mai pot fi privite într-un fel[7]; căci aceea ce căutăm acum nu ţine de o artă de rînd, ci de una fără îndoială deosebit de variată. Într-adevăr, din cele spuse mai sus ai putea avea impresia că nu e vorba de genul căutat acum, ci de un altul.

THEAITETOS În ce fel?

STRĂINUL Arta de a se înstăpâni avea două specii, una fiind pe bază de vînătoare, alta pe bază de schimb.

THEAITETOS Aşa era.

STRĂINUL Despre partea pe bază de schimb, n-am putea cumva spune că se divide în schimb de daruri şi schimb prin cumpărare?

THEAITETOS Să spunem aşa.

STRĂINUL La rîndul său, schimbul prin cumpărare se împarte în două.

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL Schimb prin vînzare de către producător el însuşi şi schimb comercial, al celui care pune pe piaţă produsele altora.

THEAITETOS Aşa întru totul.

STRĂINUL Dar la schimbul comercial, cel săvîrşit în sînul cetăţii şi alcătuind o bună jumătate din schimb nu se numeşte oare comerţ de trafic?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Pe cînd cel făcut din oraş în oraş, prin cumpărare şi vînzare, se numeşte negustorie.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Însă în cazul negustoriei, nu constatăm oare că o parte din ea se face cu produsele ce hrănesc şi folosesc trupului, o alta cu cele pentru suflet, prin plată în bani?

THEAITETOS Cum înţelegi asta?

STRĂINUL Poate că bunurile ce privesc sufletul le pierdem din vedere, în timp ce pe celelalte le cunoaştem destul de bine.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Să dăm atunci drept exemplu întreaga artă a muzelor, purtată de fiecare dată din oraş în oraş, achiziţionată într-o parte, vîndută într-alta, tot astfel desenele şi pictura, arta producătoare de minunăţii, sau multe altele privind sufletul, unele sortite să-l desfete, altele aduse anume şi vîndute pentru preocupări serioase. Pe cel care le pune în circulaţie şi le vinde, este cazul să-l numim negustor, la fel de bine ca pe cel ce vinde hrană şi băutură.

THEAITETOS Foarte adevărat.

STRĂINUL Prin urmare şi pe cel care cumpără şi vinde dintr-un oraş într-altul învăţături, schimbîndu-le pe bani, îl vei numi la fel, nu-i aşa?

THEAITETOS Din plin.

STRĂINUL Nu s-ar putea numi, pe bună dreptate, artă declamatorie o parte din negoţul acesta în cele sufleteşti, pe cînd cealaltă parte, deşi ar purta un nume la fel de ridicol, ar reprezenta totuşi un trafic de cunoştinţe ce ar trebui calificat prin înrudire cu activitatea corespunzătoare?

THEAITETOS De bună seamă.

STRĂINUL Iar pentru acest meşteşug al negoţului de cunoştinţe, partea care priveşte virtutea trebuie să poarte un nume, cea privitoare la cunoştinţe deosebite, alt nume.

THEAITETOS Cum nu?

STRĂINUL Cu privire la asemenea alte cunoştinţe, s-ar potrivi denumirea de negoţ cu arte şi discipline. Cît despre prima parte, încumetă-te tu să-i dai numele.

THEAITETOS Dar ce alt nume pe care i l-aş da n-ar fi greşit, în afară de numele genului căutat acum, care este tocmai genul sofistic?

STRĂINUL Nici un altul. Atunci să-l strîngem bine, rezumînd şi spunînd că arta sofisticii s-a dovedit, într-un al doilea rînd, ca ţinînd de meşteşugul înstăpînirii asupra a ceva, al schimbului, al cumpărării şi vînzării, al negoţului, al negoţului în cele sufleteşti cu privire la argumente şi învăţături, un meşteşug de comercializare a virtuţii.

THEAITETOS Cu totul astfel.

STRĂINUL În al treilea rînd, acum, bănuiesc că şi pentru cazul cuiva care s-ar stabili aici în cetate, pe de o parte cumpărînd, pe de alta urzind singur învăţături cu privire la acestea şi vînzîndu-le pentru un ins care şi-ar propune să-şi cîştige într-altfel viaţa, tu n-ai folosi alt nume decît cel de mai sus?

THEAITETOS Cum m-aş gîndi?

STRĂINUL Aşadar[8] meşteşugul de a se înstăpîni prin schimb, prin vînzare şi cumpărare, deopotrivă revînzînd, sau vînzînd produse proprii, în ambele feluri, doar să fie în joc genul acesta de negoţ cu învăţăturile, un asemenea meşteşug tu îl numeşti statornic, după cîte se pare, sofistică.

THEAITETOS Neapărat, căci rezultă din dovada făcută.

STRĂINUL Să cercetăm mai departe dacă nu cumva genul pe care-l urmărim s-ar potrivi cu ceva de soiul următor.

THEAITETOS Cu ce?

STRĂINUL Meşteşugul înstăpînirii era pentru noi, într-o parte a sa, arta de a da luptă.

THEAITETOS Aşa era într-adevăr.

STRĂINUL Ar avea rost prin urmare să-l dividem în două.

THEAITETOS Spune, în ce părţi.

STRĂINUL Să rînduim în el de-o parte emulaţia, de alta întrecerea.

THEAITETOS Aşa este.

STRĂINUL Dar în ce priveşte întrecerea, aceleia care are loc corp la corp, mai întîi, este destul de firesc şi potrivit să i se dea un nume, să spunem cel de întrecere a puterilor.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL În schimb pentru întrecerea prin confruntarea argumentelor, cine oare, Theaitetos, ar numi-o altfel decît arta de a controversa?[9]

THEAITETOS Nicidecum altfel.

STRĂINUL Dar arta privitoare la controverse trebuie divizată în două.

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL Pe de-o parte — în măsura în care împotriva unei argumentări desfăşurate se opune o argumentare tot

desfăşurată, şi anume una în public, despre ce este just într-o situaţie şi ce nu este — meşteşugul se numeşte avocatură.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL În schimb celei din viaţa privată, întretăiată de întrebări şi răspunsuri, obişnuim noi să-i dăm alt calificativ decît cel de artă a disputei în contradictoriu?

THEAITETOS Nici un altul.

STRĂINUL În arta disputei în contradictoriu, partea în care se dezbate cu privire la contracte, dar la întîmplare şi fără meşteşug, trebuie socotită o specie deosebită, de vreme ce argumentarea a identificat-o drept diferită; totuşi nu a fost cazul să i se dea un nume nici de către înaintaşi, nici de noi.

THEAITETOS Pe drept, căci ar însemna să facem prea multe distincţii mărunte.

STRĂINUL În schimb a dezbate în chip meşteşugit, atît asupra celor juste şi injuste, cît şi asupra altor teme în genere, oare nu se numeşte în chip obişnuit arta discuţiei eristice?

THEAITETOS Cum nu?

STRĂINUL Dar în arta eristicii, o parte este de pierdere, alta de cîştig.

THEAITETOS Chiar aşa.

STRĂINUL Să încercăm acum a spune ce denumire trebuie să poarte fiecare.

THEAITETOS E necesar, într-adevăr.

STRĂINUL După judecata mea, ceea ce se întreprinde din simpla satisfacţie a îndeletnicirii cu astfel de lucruri, uitînd de interesele proprii şi vorbind pentru majoritatea ascultătorilor, fără a le trezi totuşi vreo plăcere, se numeşte, pur şi simplu: vorbărie[10].

THEAITETOS Aşa se numeşte, într-un fel.

STRĂINUL Dar contrariul acesteia, ducînd la un profit din dezbaterile întreprinse în viaţa privată, denumeşte-l la rîndul tău tu acum.

THEAITETOS Iarăşi, cine n-ar greşi spunînd altceva decît că ne iese înainte şi acum, pentru a patra oară[11], sofistul acela surprinzător, pe care îl tot urmărim?

STRĂINUL Deci nimic altceva nu defineşte pe sofist decît genul aducător de cîştig, după cîte se pare, al artei de-a disputa eristic, de-a disputa în contradictoriu, de-a controversa, de-a lupta, de-a înfrunta, de-a lua în stăpînire ceva, aşa cum ne-a arătat argumentarea.

THEAITETOS Întru totul.

STRĂINUL Constaţi, deci, cît de adevărat se şi spune despre vînatul acesta cum că are multe înfăţişări, confirmîndu-se proverbul: „nu-l prinzi cu o singură mînă”.

THEAITETOS Atunci cu amîndouă mîinile.

STRĂINUL Aşa trebuie să şi facem, după puterile noastre, schimbînd felul de-a urmări vînatul. Ţi-aş cere să-mi spui: denumim noi îndeletnicirile casnice în vreun fel?

THEAITETOS În multe chiar. De care dintre ele vrei să întrebi?

STRĂINUL Despre cele de soiul lui a strecura, sau a cerne, a vîntura, a alege.

THEAITETOS Cum adică?

STRĂINUL Pe lîngă acestea şi: a dărăci, a descîlci, a ţese şi nenumărate alte meşteşuguri pe care le ştim bine. Sau nu?

THEAITETOS Ce anume urmăreşti să arăţi în legătură cu exemplele pe care le propui? Pune-mi întrebarea pentru toate laolaltă.

STRĂINUL Toate cele menţionate separă, într-un fel, lucrurile.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Atunci, potrivit cu argumentarea mea, vom considera că pentru toate acestea există o singură artă, cu un singur nume.

THEAITETOS Ce nume să-i dăm?

STRĂINUL Meşteşugul de-a selecta.

THEAITETOS Fie.

STRĂINUL Caută să vezi acum dacă în el n-am putea surprinde două specii.

THEAITETOS Prea repede îmi ceri să văd asta.

STRĂINUL Dar nu încape îndoială că, în felurile menţionate de a selecta, unul despărţea ce e mai rău de ce e mai bun, altul asemănătorul de asemănător.

THEAITETOS Oarecum aşa arată acum cele spuse.

STRĂINUL Denumirea acestui din urmă fel n-aş putea-o da; dar pentru celălalt, selectarea a ce e bun şi înlăturarea a ce e rău, pot s-o dau.

THEAITETOS Spune, ce nume?

STRĂINUL Aş zice că orice asemenea selectare s-ar putea numi, pentru toate cazurile, curăţire.

THEAITETOS Într-adevăr aşa.

STRĂINUL La rîndul său felul de selectare prin curăţire nu apare el oricui ca fiind dublu?

THEAITETOS După un răstimp de cercetare, poate; dar aşa pe loc, n-o văd.

STRĂINUL Şi totuşi, la corpuri, este cazul ca numeroasele feluri de curăţire să fie cuprinse sub un nume.

THEAITETOS Care feluri şi ce nume?

STRĂINUL Pentru tot ce este viu, se poate vorbi de un fel de curăţire lăuntrică trupească, prin acţiunea potrivită a gimnasticii şi a medicinii, iar în cele exterioare, chiar dacă invocăm aspecte de rînd, toate cele înfăţişate de spălat. Pentru corpurile celor neînsufleţite — de care se îngrijeşte meşteşugul dărăcitului de pildă şi, în genere, al pieptănării — există în legătură cu tot felul de îndeletniciri mărunte, multe denumiri, ce pot părea ridicole.

THEAITETOS Chiar aşa.

STRĂINUL Ba chiar întru totul ridicole, Theaitetos. Numai că, în ce priveşte metoda argumentărilor, nu trebuie să intereseze în mai mică sau mai mare măsură cîte un meşteşug ce foloseşte buretele decît unul care dozează leacurile, în înţelesul că unul ne-ar folosi la curăţirea celor de rînd, altul pentru purificarea celor însemnate. Căci spre a putea obţine noima şi înţelesul tuturor meşteşugurilor, procedeul care urmăreşte să înţeleagă ce e înrudit şi ce nu, în toate artele şi meşteşugurile, le valorifică în chip egal, sub acest raport, pe toate, neţinînd seama, dată fiind asemănarea lor, că unele sînt mai ridicole decît altele şi că, spre a lămuri meşteşugul vînătorii, este mai plină de demnitate

arta strategului militar decît vînătoare de purici; cel mult e mai trufaşă. La fel cum, în legătură cu întrebarea pe care-o pui, cum anume să denumim toate mijloacele destinate curăţirii corpului, fie la cele vii, fie la cele neînsufleţite, metoda nu va face vreo deosebire între denumiri mai onorabile şi mai puţin onorabile. Ei îi revine doar ca, de o parte punînd purificarea[12] în cele ale sufletului, să cuprindă laolaltă tot ce este curăţire în cazul altor lucruri. Căci s-a separat, în cele de acum, purificarea în materie de cuget de toate celelalte, dacă înţelegem cum trebuie ce urmăreşte ea.

THEAITETOS Cred că am înţeles şi recunosc că există două specii de purificare, una dintre ele fiind cea privitoare la suflet, deosebită de purificarea corpului.

STRAINUL Cît se poate de bine. Dar acordă-mi atenţie şi pentru cele ce urmează, cînd încercăm să divizăm în două părţi cele spuse.

THEAITETOS Pe oriunde m-ai conduce, mă voi strădui să fac cu tine diviziunea.

STRAINUL Nu spunem noi oare că viciul este altceva decît virtutea, în sînul sufletului?

THEAITETOS Cum altfel?

STRAINUL Iar purificarea însemna să renunţi la una dintre părţi, izgonind-o, în măsura în care ţine într-un fel de rău.

THEAITETOS Aşa era.

STRAINUL Şi pentru suflet, aşadar, în măsura în care am obţine înlăturarea răului, am vorbi în chip potrivit numind procedeul „purificare”.

THEAITETOS Cît se poate.

STRAINUL Acum, două sînt speciile răului în suflet.

THEAITETOS Care anume?

STRAINUL Primul este aidoma cu starea de boală la corp; celălalt aidoma cu cea a urîţeniei.

THEAITETOS N-am înţeles.

STRAINUL Nu ţi-ai dat seama, cumva, că boala este tot una cu dezbinarea trupească?

THEAITETOS Nici la aşa ceva nu văd ce să răspund.

STRAINUL Crezi că dezbinarea înseamnă altceva decît coruperea prin dezacord a ceva din fire înrudit?

THEAITETOS Defel.

STRAINUL Iar urîtul, să însemne el altceva decît genul, peste tot aducător de stricăciune, al lipsei de măsură potrivită?

THEAITETOS Nicidecum altfel.

STRAINUL Dar cum? În suflet, la cei ce au o purtare rea, nu ne-am dat noi seama că se împotrivesc între ele judecăţile şi dorinţele, vrerile şi plăcerile, dreapta chibzuinţă şi mîhnirile?

THEAITETOS Şi încă din plin.

STRAINUL Numai că, toate acestea s-au ivit în chip necesar ca fiind înrudite.

THEAITETOS Cum altfel?

STRAINUL Denumind aşadar dezbinare şi boală răul sufletesc, noi calificăm lucrurile în chip potrivit.

THEAITETOS Cît se poate.

STRĂINUL Acum, în toate cîte au parte de mişcare şi se îndreaptă către o ţintă, dacă, în strădania de-a o atinge, cîte un avînt aduce statornic dezordine şi neîmplinire, vom spune oare că li se întîmplă aşa datorită armoniei între ele, sau dimpotrivă, datorită dizarmoniei?

THEAITETOS E limpede că datorită dizarmoniei.

STRĂINUL Dar noi ştim bine că orice suflet este pretutindeni neştiutor fără de voie.

THEAITETOS Din plin.

STRĂINUL Iar a fi neştiutor este propriu unui suflet care, avîntîndu-se către adevăr dar rătăcind în ce priveşte înţelegerea lui, sfîrşeşte în starea de sminteală.

THEAITETOS Chiar aşa.

STRĂINUL Rămîne stabilit, atunci, că sufletul nechibzuit este rău şi descumpănit.

THEAITETOS Aşa arată lucrurile.

STRĂINUL Există în el, după cîte se pare, următoarele două genuri de vicii. Primul, numit răutate de cei mai mulţi, reprezintă cît se poate de limpede o boală a lui.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Pe al doilea oamenii îl numesc neştiinţă, dar ei nu-l acceptă drept un rău, unul ivit doar la suflet.

THEAITETOS Trebuie să recunosc întru totul ceva ce şovăiam să admit pe cînd vorbeai adineaori, anume că în suflet există două genuri de vicii. Într-adevăr şi laşitatea şi neînfrînarea şi pornirea nedreaptă, toate sînt de socotit boli ale noastre, în timp ce neştiinţa cea vastă şi felurită trebuie să fie rînduită drept o afecţiune urîtă.

STRĂINUL Oare pentru trup nu se iviseră două arte, în legătură cu cele două suferinţe?

THEAITETOS Care erau ele?

STRĂINUL În ce priveşte urîţenia, gimnastica; pentru boală medicina.

THEAITETOS E limpede.

STRĂINUL Cît despre nesăbuinţă, pornire nedreaptă, sau laşitate, arta cea mai potrivită de-a le reprima s-a dovedit a fi justiţia.

THEAITETOS Aşa se arată, spre a vorbi după opinia oamenilor.

STRĂINUL Ia spune-mi: în materie de neştiinţă, în întregul ei, s-ar putea invoca vreo altă artă mai nimerită decît învăţătura?

THEAITETOS Nici una.

STRĂINUL Ei bine, să declarăm cumva că există un singur gen de învăţătură, sau există mai multe, admiţînd că două dintre ele sînt mai însemnate? Ia gîndeşte-te.

THEAITETOS Asta şi fac.

STRĂINUL Iată, cred că pe calea aceasta am putea-o afla cel mai lesne.

THEAITETOS Pe care cale?

STRĂINUL Cercetînd dacă nu cumva neştiinţa însăşi se poate tăia pe din două. Dacă ea este îndoită, atunci e limpede că şi învăţătura trebuie să aibă două părţi, cîte una pentru fiecare dintre diviziunile neştiinţei.

THEAITETOS Cum? Întrevezi cumva ceea ce căutăm acum?

STRĂINUL În ce priveşte neştiinţa, mi se pare că văd ceva de proporţii mari, greu de prins într-o specie definită, ceva care să ţină în cumpănă toate celelalte părţi.

THEAITETOS Anume ce?

STRĂINUL Faptul de-a crede că ştii ce nu ştii. Pe această cale ni se nasc nouă tuturor greşelile, cîte le săvîrşim cu gîndul.

THEAITETOS E drept.

STRĂINUL Iar numai pentru acest fel de necunoaştere, aş zice, trebuie rostit numele de neştiinţă.

THEAITETOS Cu adevărat aşa.

STRĂINUL Cum trebuie calificată însă partea de învăţătură prin care ne eliberăm de această neştiinţă?

THEAITETOS Părerea mea, Străine, ar fi că în alte privinţi trebuie pusă în joc învăţarea cîte unui meşteşug, dar în privinţa aceasta este vorba de ceea ce numim, la noi aici, educaţie.

STRĂINUL Ba în aproape toată lumea greacă, Theaitetos. Numai că, trebuie să cercetăm în plus dacă educaţia este toată de un fel, sau dacă nu cumva are şi ea vreo diviziune demnă de-a fi menţionată.

THEAITETOS Să cercetăm aşadar.

STRĂINUL Astfel, mie mi se pare că şi ea se divide, într-un fel.

THEAITETOS Anume cum?

STRĂINUL Pentru educaţia prin vorbă, una dintre căi pare a fi mai aspră, pe cînd cealaltă cale este mai lină.

THEAITETOS Care anume este fiecare?

STRĂINUL Una este cea tradiţională, părintească, de care se folosea lumea mai ales pentru copii şi de care mulţi se folosesc încă, atunci cînd aceştia greşesc, uneori certîndu-i, alteori dîndu-le cu blîndeţe îndemnuri. Cineva ar putea pe drept numi totul: educaţie prin mustrare.

THEAITETOS Aşa şi este.

STRĂINUL Pentru cealaltă ramură, cîţiva, dîndu-şi seama de natura lucrurilor, au sfîrşit prin a crede că orice fel de neştiinţă este fără de voie şi că nu va admite defel să înveţe cel care se crede învăţat în materia respectivă, instrucţiunea prin mustrare fiind aici de mic folos, oricît te-ai strădui.

THEAITETOS Pe drept cred ei aşa.

STRĂINUL Pentru înlăturarea convingerii în chestiune ei pun în joc alte mijloace.

THEAITETOS Care?

STRĂINUL Pun întrebări, în domeniul în care omul îşi închipuie că spune ceva, fără a spune nimic deosebit. Apoi, în măsura în care opiniile celor ce se înşeală se vădesc lesne, ei le strîng laolaltă prin argumente pe cîte o temă şi le pun faţă în faţă, iar în chipul acesta arată că-şi sînt contrare unele altora în cîte o aceeaşi materie, dintr-o aceeaşi privinţă şi sub un acelaşi raport. Dîndu-şi seama de ce li s-a întîmplat, unii se mînie pe ei înşişi, îmblînzindu-se faţă de convorbitor, iar în felul acesta ei se descătuşează de părerea prea bună şi prea sigură despre ei, obţinînd o desprindere de toate, care naşte în ei plăcerea deosebită de a da ascultare, de tot preţul pentru cel care o resimte. Într-adevăr, prietene, gîndul celor care-i purifică este ca al

medicilor; şi la fel cum au considerat aceştia, pentru cele trupeşti, că organismul nu poate să se bucure de un spor de hrană mai înainte de-a înlătura din sine cele ce-i stau în cale, la fel au gîndit şi ei despre cuget, cum că nu va folosi de la un spor de cunoştinţe înainte de-a fi fost supus de cineva unui examen critic şi astfel făcut să se ruşineze de opiniile ce, împiedicînd obţinerea de cunoştinţe, trebuie date la o parte. Doar în felul acesta se purifică el, nemaisocotind că ştie altceva decît cele pe care le ştie.

THEAITETOS Aceasta şi este demersul cel mai bun şi înţelept.

STRĂINUL Aşa stînd lucrurile, Theaitetos, examenul critic trebuie privit totodată drept purificarea cea mai însemnată, chiar supremă, în timp ce insul ce nu i s-a supus, chiar de s-ar întîmpla să fie Marele Rege, trebuie socotit o fiinţă de mare impuritate, în măsura în care e neinstruit şi plin de strîmbătate, tocmai în privinţa în care ar fi trebuit ca omul ce tinde la adevărata împlinire să fie întru totul purificat şi ales.

THEAITETOS Cu adevărat aşa.

STRĂINUL Numai că, pe cei care pun în joc o asemenea artă în ce fel să-i numim? M-aş teme să le spun sofişti.

THEAITETOS De ce?

STRĂINUL Spre a nu le acorda prea mult.

THEAITETOS Însă cele de mai sus se potrivesc cîte unuia dintre aceştia.

STRĂINUL Într-adevăr, cum se potriveşte cîinelui lupul, şi anume celui mai blînd cel mai sălbatic. Cine vrea să obţină siguranţa gîndului, trebuie să fie mereu atent mai ales la asemănări, fiind vorba de un gen cît se poate de alunecos. Totuşi fie aşa. Căci nu cred că disputa va purta asupra unor mărunţişuri atunci cînd se vor lua măsuri suficiente de asigurare.

THEAITETOS Aşa şi este probabil.

STRĂINUL Fie deci arta purificării una a meşteşugului de-a selecta, iar în sînul purificării să acceptăm pe cea pentru suflet, de ea ţinînd arta de a învăţa, iar de ultima educaţia. În cadrul educaţiei, examenul critic ce are loc faţă de o deşartă aparenţă de ştiinţă, potrivit cu expunerea de argumente, să spunem că nu este altceva decît sofistica de soiul cel mai ales.

THEAITETOS Să spunem aşa. Dar, spre a vorbi sincer, mă simt cam nedumerit în faţa varietăţii răspunsurilor la întrebarea ce este cu-adevărat sofistul.

STRĂINUL E firesc să fii nedumerit. Dar trebuie să te gîndeşti că sofistul este acum în şi mai mare încurcătură, neştiind în ce fel să mai iasă din plasa argumentării; căci este adevărat proverbul cum că nu e chiar uşor să fugi de toate. Este aşadar momentul să-i atribuim încă mai mult.

THEAITETOS E bine spus.

STRĂINUL Mai întîi, să facem o pauză, să ne tragem puţin sufletul şi, în chip de odihnă, să rezumăm lucrurile între noi[13]. Spune, în cîte feluri ni s-a arătat a fi sofistul. Primul fel găsit, pare-mi-se, era de-a fi un vînător retribuit de cei tineri şi bogaţi.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Al doilea era de-a fi, în mare, un fel de neguţător cu privire la învăţăturile necesare sufletului.

THEAITETOS Perfect.

STRĂINUL Al treilea fel nu se dovedea cel de-a fi, în aceeaşi materie, un fel de traficant de învăţături?

THEAITETOS Da, iar în al patrulea rînd era vînzător de marfă proprie în materie de învăţătură.

STRĂINUL Bine ţi-ai amintit. Al cincilea fel voi încerca să mi-l amintesc eu: era de-a fi un combatant în materie de argumente, practicînd aşadar arta antagonismului şi definindu-se prin meşteşugul controverselor.

THEAITETOS Aşa era.

STRĂINUL În ce priveşte al şaselea fel, acesta părea supus controversei. Noi l-am stabilit totuşi, fiind de acord în a spune că el însemna purificarea de părerile ce se împotrivesc învăţăturilor (bune) cu privire la cele sufleteşti.

THEAITETOS Întru totul aşa.

STRĂINUL Dacă un ins ce pare ştiutor în multe domenii este denumit ca avînd un singur meşteşug, nu crezi oare că trebuie să fie ceva nesănătos în imaginea aceasta? Este limpede că resimţind aşa ceva cu privire la un meşteşug, nu e în stare să perceapă acel aspect spre care ţintesc toate învăţăturile puse în joc, el folosind astfel pentru ele mai multe nume în locul unuia singur.

THEAITETOS Firește, așa ar părea să fie.

STRĂINUL Să luăm deci seama, şi să nu păţim şi noi aşa cu cercetarea noastră, din delăsare. Să reluăm deci principalul din cele spuse despre sofist. Un aspect mai ales, mi-a apărut ca exprimîndu-l cel mai bine.

THEAITETOS Care anume?

STRĂINUL Spuneam că, într-un fel, el este profesionist al contrazicerii.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Dar nu sfîrşea el prin a fi dascăl şi pentru alţii în această materie?

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Să vedem în fapt în ce privinţă declară aceştia că sînt în măsură a preda ştiinţa contrazicerii. Să întreprindem această cercetare într-astfel, mai întîi[14]. Spune-mi, oare asupra celor divine, cîte rămîn nelămurite mulţimii, sînt ei în stare să facă aceasta?

THEAITETOS Cel puţin aşa se spune despre ei.

STRĂINUL Dar asupra celor văzute pe pămînt şi în cer, ca şi a altora asemănătoare?

THEAITETOS Cum nu?

STRĂINUL Desigur că în întîlnirile private, ori de cîte ori se afirmă ceva în general despre devenire şi despre fiinţă, îi putem observa iscusiţi în a contrazice şi făcînd pe ceilalţi capabili să facă la fel.

THEAITETOS Întru totul.

STRĂINUL Dar cu privire la legi şi la toate cele ce ţin de politic, oare nu făgăduiesc ei să predea ştiinţa combaterii?

THEAITETOS Ca să spunem aşa, cu adevărat nimeni nu ar intra în dialog cu ei, dacă n-ar făgădui aşa ceva.

STRĂINUL În fapt cu privire la toate în ansamblu, ca şi la orice meşteşug în parte, capacitatea de-a da replica, faţă de fiecare profesionist însuşi, a fost făcută publică întrucîtva, prin procedeele consemnate în scrieri, pentru oricine ar vrea să le înveţe.

THEAITETOS Pari a te referi la scrierile lui Protagoras despre arta de-a disputa şi la altele.

STRĂINUL Şi la multe scrieri diferite, tinere. Fiindcă într-adevăr, nu ţine oare de ştiinţa contrazicerii, în primul rînd, să se dovedească în măsură a pune în discuţie orice?

THEAITETOS Cel puţin dă impresia că nu-i lipseşte mai nimic.

STRĂINUL Pe toţi zeii, tu oare, tinere, crezi cu putinţă aşa ceva? Căci s-ar putea întîmpla ca voi, cei tineri, să vedeţi mai pătrunzător lucrurile, noi mai şters.

THEAITETOS Ce să vedem şi mai ales ce vrei să spui? Nu-ţi prea înţeleg întrebarea.

STRĂINUL Dacă vreun ins este în stare să le ştie pe toate.

THEAITETOS Dar, Străine, fericită stirpe ar fi aceasta a noastră.

STRĂINUL Atunci cum să combată pe un ştiutor cineva neştiutor el însuşi? Şi cum, combătîndu-l, să spună ceva ca lumea?

THEAITETOS În nici un fel.

STRĂINUL Care să fie atunci miracolul înzestrării sofistice?

THEAITETOS În ce privinţă?

STRĂINUL În privinţa felului în care sînt ei în stare să treacă celor tineri părerea cum că ei, sofiştii, sînt cei mai iscusiţi în toate şi faţă de toţi. Căci este limpede: dacă nici nu s-au dovedit în stare a contrazice în chip potrivit, nici n-au părut aşa celorlalţi, ba dacă, chiar părînd aşa, ei nu s-ar arăta, prin contestaţia lor, mai plini de înţelepciune la minte, atunci, după spusa ta, cu greu ar putea consimţi cineva, retribuindu-i, să le devină ucenic, într-acestea.

THEAITETOS Cu greu desigur.

STRĂINUL Dar acum ei consimt?

THEAITETOS Şi încă cum.

STRĂINUL Deoarece, după cîte cred eu, le par ştiutori în cele pe care le dezbat în contradictoriu.

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL Să facă ei aşa în toate privinţele, te întreb?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Vasăzică faţă de ucenici ei par întru totul ştiutori.

THEAITETOS Şi încă cum!

STRĂINUL Nefiind cu-adevărat. Căci aşa ceva s-a dovedit cu neputinţă.

THEAITETOS Cum să fie cu putinţă?

STRĂINUL Ca atare sofistul s-a dovedit că deţine un fel de cunoaştere prin simplă opinie despre toate, iar nu adevărul.

THEAITETOS Chiar aşa, spusa noastră de acum părînd cea mai potrivită despre ei.

STRĂINUL Atunci să luăm pentru ei un model mai lămurit.

THEAITETOS Care anume?

STRĂINUL Pe aceasta. Şi încearcă, acordîndu-mi toată atenţia, să răspunzi cît mai bine.

THEAITETOS În ce privinţă?

STRĂINUL Să presupunem că cineva ar declara, nu atît că afirmă sau infirmă, ci că ştie şi poate să facă orice, printr-un singur meşteşug.

THEAITETOS Cum spui „orice”?

STRĂINUL Văd că ignori pînă şi începutul spuselor noastre. Căci pari a nu înţelege pe acest „orice”.

THEAITETOS Chiar că nu.

STRĂINUL Vreau aşadar să spun prin „orice” tu, şi eu, şi în afara noastră celelalte fiinţe vii, precum şi arborii...

THEAITETOS Ce tot spui?

STRĂINUL Dacă ar pretinde cineva că ne poate face pe tine, pe mine şi toate celelalte făpturi.

THEAITETOS Cum să pretindă că ne face? Căci nu vorbeşti de vreun agricultor, de vreme ce declari că e vorba de făcut şi vieţuitoare.

STRĂINUL Aşa spun eu, şi pe deasupra că face şi marea, şi pămîntul, şi cerul, şi pe zei, ca şi toate celelalte. Şi astfel, făcîndu-le la iuţeală pe fiecare dintre acestea, el le oferă altora pentru cîţiva gologani.

THEAITETOS Vorbeşti despre vreo joacă.

STRĂINUL Cum însă? Arta celui ce pretinde a şti toate şi a putea instrui pe altul asupră-le, pentru puţini bani şi în scurt timp, ţi se pare ţie a fi o joacă?

THEAITETOS Întru totul, aş zice.

STRĂINUL Atunci ştii tu de vreo specie de joacă mai artistică şi mai plăcută decît arta imitaţiei?

THEAITETOS Nicidecum. Ai invocat într-adevăr un fel de artă dintre cele mai bogate, una care îmbrăţişează totul, în chipul cel mai variat.

STRĂINUL Prin urmare, despre cel care pretinde a fi în măsură să le facă pe toate, printr-un singur meşteşug, ştim oarecum acest lucru că, oferind imitaţii şi echivalenţe ale realităţilor, prin arta sa de-a zugrăvi, va fi în măsură, înfăţişînd de la distanţă cele zugrăvite tinerilor necopţi la minte, să-i facă a crede, pe nesimţite, că orice ar dori el să pună pe lume poate să şi realizeze în fapt.

THEAITETOS Cum nu?

STRĂINUL Dar atunci? Să nu bănuim noi că există şi în ce priveşte argumentările un meşteşug care să te pună în situaţia de a-i amăgi pe cei tineri şi pe cei încă străini cu adevărul lucrurilor, prin argumentări adresate auzului, trecîndu-le pe dinainte un fel de imagini verbale pentru toate lucrurile, aşa încît ei să le creeze impresia că se rosteşte adevărul şi că el, vorbitorul, este cel mai învăţat om dintre toţi, în toate privinţele?

THEAITETOS De ce n-ar exista o astfel de artă?

STRĂINUL Aşa stînd lucrurile, Theaitetos, oare la majoritatea ascultătorilor de atunci, după trecerea unui răstimp şi cu înaintarea lor în vîrstă, precum şi datorită unei mai bune întîlniri

cu realităţile, ca şi a nevoii unei perceperi limpezi a lor, pe baza celor resimţite, să nu se petreacă o schimbare în părerile de atunci, aşa încît lucrurile mari să apară acum mărunte, cele simple, grele, iar toate plăsmuirile în materie de vorbire şi argumentare să se răstoarne cu totul, sub roadele celor ce vor fi făptuit?

THEAITETOS Aşa este, cel puţin după cîte judec, la anii mei. Mă tem însă că şi eu sînt dintre cei încă mult depărtaţi de realităţi.

STRĂINUL Află că tocmai asta ne vom strădui, noi toţi, şi ne străduim: să te apropiem cît mai mult, fără a te supune la mari încercări. Dar mai spune-mi aceasta despre sofist: să nu fi devenit limpede faptul că el este din rîndul celor ce ne amăgesc, în calitatea sa de imitator al lucrurilor, sau să ne mai îndoim noi că despre toate cîte poate pune el în discuţie nu posedă cu-adevărat cunoştinţele?

THEAITETOS Cum am putea, Străine? Este acum aproape limpede, după cele spuse, că el e din rîndul celor ce practică o joacă.

STRĂINUL Trebuie deci să-l definim drept un vrăjitor si imitator.

THEAITETOS Cum să-l privim altfel?

STRĂINUL Hai acum, sarcina noastră este să nu mai scăpăm din mîini vînatul. Căci, într-un fel, l-am şi prins într-o plasă a uneltelor de argumentare în materie, aşa încît nu va mai putea scăpa din situaţia aceasta, de-acum înainte.

THEAITETOS Care situaţie?

STRĂINUL De-a nu fi altceva decît un ins din ginta făcătorilor de minuni.

THEAITETOS Şi mie aşa îmi apare.

STRĂINUL Este cazul atunci să analizăm cît mai repede meşteşugul de-a reda imagini, iar dacă, adîncindu-ne în el, s-ar întîmpla ca sofistul să ne reziste la început, să-l înlănţuim cu mijloacele pe care le prescrie logos-ul regal[15], astfel încît să dăm acestuia captura obţinută. Dacă însă cumva el se mai ascunde într-un fel, datorită feţelor felurite ale mimeticii, atunci să-l urmărim mai departe, divizînd întruna partea ce-l va fi primit în sînul ei pînă ce îl vom capta. În general nici el nici vreun alt gen de lucruri nu s-ar putea lăuda că scapă din strînsoarea metodei puse în joc, într-o materie ce poate fi cercetată aşa, în parte ca şi în întreg[16].

THEAITETOS Bine spui şi pe această cale să înaintăm.

STRĂINUL Potrivit cu felul de analiză întreprins, mi se pare şi de astă dată limpede că se pot înregistra două specii de mimetică; totuşi în care dintre ele să spunem că figurează specia căutată, nu mă simt încă în stare să aflu.

THEAITETOS Spune-ne cel puţin, mai întîi, care sînt cele două părţi rezultate din diviziune.

STRĂINUL În ce priveşte mimetica, una dintre părţi este, după mine, meşteşugul redării întocmai. Acesta are loc mai ales atunci cînd cineva execută imitaţia potrivit proporţiilor modelului, în lungime, lăţime şi adîncime, adăugînd culorile corespunzătoare fiecărui lucru.

THEAITETOS Dar ce? Nu toţi imitatorii se străduie să facă asta?

STRĂINUL Nicidecum, cel puţin nu aceia care plăsmuiesc sau zugrăvesc realităţi de oarecare mărime. Căci dacă de pildă ar reda proporţiile adevărate ale întruchipărilor frumoase, ştii bine că partea de sus ar apărea mai mică decît se cuvine, cea de jos mai mare, din pricina faptului că într-un caz privim mai de departe, într-altul mai de aproape.

THEAITETOS Întocmai aşa.

STRĂINUL Nu trebuie oare să ne placă la creatori faptul că, lăsînd de-o parte adevărul, ei introduc acum, în imaginile lor, nu proporţiile reale, ci pe cele care sînt aparente?

THEAITETOS Întocmai.

STRĂINUL Atunci n-ar fi drept ca, pe una dintre reproduceri, întocmai fiind, s-o numim chiar icoană?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Iar astfel, nu e drept ca partea corespunzătoare din mimetică să fie numită, cum am spus mai sus, meşteşug al redării întocmai?

THEAITETOS Aşa trebuie numită.

STRĂINUL Dar acum? În cazul că aceea ce pare asemănător cu frumosul este aşa nu dînd urmare proporţiilor, dacă cineva şi-ar lua osteneala de a privi îndeajuns cele de proporţii mari şi ar spune că imaginea nu e întocmai cu ce se pretinde, atunci ce nume să dăm? În măsura în care doar pare a se asemui dar nu se aseamănă, oare nu am numi-o plăsmuire?

THEAITETOS Desigur.

STRĂINUL Şi într-adevăr, partea aceasta nu este de toată însemnătatea, atît în arta de a zugrăvi, cît şi în întreaga mimetică?

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL În ce priveşte meşteşugul ce nu produce icoana ei, ci plăsmuieşte, nu l-am numi noi cel mai bine meşteşug de plăsmuire?

THEAITETOS Din plin.

STRĂINUL Prin urmare acestea două sînt speciile artei imaginilor, meşteşugul redării întocmai şi cel de plăsmuire.

THEAITETOS Pe drept.

STRĂINUL Însă ceea ce ignoram mai înainte, în care parte anume să rînduim sofistul, nici acum nu pot încă să văd limpede. Însul acesta e cu adevărat, uluitor şi tare greu de întrevăzut, de vreme ce şi acum s-a putut ascunde cu atîta iscusinţă încît să trebuiască a fi căutat într-o specie inaccesibilă.

THEAITETOS Aşa s-ar zice.

STRĂINUL Dar eşti de acord cu mine în cunoştinţă de cauză, sau cumva, deprins cum eşti să te laşi purtat de argumentare, te-a tras curentul înspre o grăbită consimţire?

THEAITETOS Cum şi de ce ai spus asta?

STRĂINUL Ne aflăm cu adevărat, tinere preafericit, în miezul unei cercetări tare anevoioase; căci faptul de-a arăta şi de-a părea fără a şi fi precum şi faptul de-a spune unele lucruri fără ca ele să fie adevărate, toate acestea s-au dovedit dintotdeauna pline de serioase greutăţi. Într-adevăr, în ce fel să califici falsul

spre a putea spune sau crede că el există cu-adevărat, iar spunînd aşa să nu te vezi prins în contradicţii, iată un lucru tare greu de prins cu mintea, Theaitetos.

THEAITETOS Cum adică?

STRĂINUL Gîndul de mai sus a cutezat să ne ducă la presupunerea că nefiinţa există[17]. Căci altminteri falsul nu s-ar ivi. Totuşi, tinere, marele Parmenide ne declara dintru început şi pînă la capăt, nouă tinerilor de atunci, lucrul acesta, pe care-l rostea mereu, atît în proză cît şi în versuri:

„Căci niciînd vreo constrîngere — spune el — nu va putea face să fie lucrurile ce nu sînt;

Ci depărtează-ţi cugetul de această cale de cercetare” (trad. D. M. Pippidi).

Aşadar, el este cel care ne dă mărturie. Dar cel mai mult dintre toate ne-o va arăta argumentarea însăşi, dacă o punem pe cît posibil la încercare. Aceasta e lucrul de luat în consideraţie mai întîi, dacă nu cumva doreşti altfel.

THEAITETOS Îmi voi rîndui gîndul după vrerea ta. Desfăşoară argumentarea pe calea cea bună, întreprinzînd-o tu însuţi, şi mergi înainte, ducîndu-mă pe calea aleasă.

STRĂINUL Trebuie să şi facem aşa. Spune-mi, ne îngăduim noi să rostim cîte o expresie ca: a nu fi defel?

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Atunci — nu de dragul certei, nici al joacei — dacă de-a binelea s-ar întîmpla ca vreunul dintre ascultători să conceapă unde anume trebuie să pună el în joc acest termen, „ce nu este”, să ne-o spună. Ce oare să credem cu privire la domeniul şi la lucrul pentru care va folosi el expresia, precum şi la lămurirea pe care o poate da cuiva?

THEAITETOS Întrebi ceva greu, aproape aş spune că-mi este unuia ca mine, cu totul de neatins.

STRĂINUL Dar măcar un lucru e vădit, că asupra a ceva din cele ce fiinţează nu poate fi aplicat „ce nu este”.

THEAITETOS Cum să fie?

STRĂINUL Vasăzică de vreme ce nu poate fi aplicat asupra a ce este, nu va putea fi nici asupra a ceva.

THEAITETOS Cum să fie?

STRĂINUL Nu ne e limpede şi acest lucru, cum că rostim cuvîntul „ceva” de fiecare dată în legătură cu o realitate ce este? Căci a-l rosti pur şi simplu, gol de orice şi desprins de toate realităţile, este ceva cu neputinţă, nu?

THEAITETOS Cu neputinţă.

STRĂINUL Dar cercetînd în acest fel lucrul, eşti de acord că neapărat cel ce spune „ceva”, spune „ceva anumit”?

THEAITETOS Aşa neapărat.

STRĂINUL Vei încuviinţa aşadar că „ceva” este semnul unuia, „ceva şi altceva” semnul a două, „nişte” al mai multora.

THEAITETOS Cum nu?

STRĂINUL Pe cînd cel ce spune „nu ceva”, neapărat că spune întru totul: „nimic”.

THEAITETOS Neapărat întru totul.

STRĂINUL Oare nu e de recunoscut chiar că acela care vorbeşte astfel nu spune nimic? Nu cumva trebuie să declarăm

că nici măcar nu vorbeşte, cel care ar încerca să rostească „ce nu este”?

THEAITETOS Argumentul ar putea astfel curma nedumerirea.

STRĂINUL Nu spune încă vorbe mari. Mai există, tinere fericit, nedumeriri, iar printre ele rămîne cea mai însemnată şi prima. Căci ea poartă asupra însuşi principiului dezbaterii.

THEAITETOS Cum spui asta? Vorbeşte, nu şovăi.

STRĂINUL Într-un fel, realităţii ce este i se poate oricînd adăuga o altă realitate ce este.

THEAITETOS Cum nu?

STRĂINUL În schimb să credem noi cu putinţă ca la ce nu este să i se adauge vreuna dintre cele ce sînt?

THEAITETOS Cum oare?

STRĂINUL Să luăm numărul, în întregul lui. Noi îl punem ca făcînd parte dintre cele ce sînt.

THEAITETOS De vreme ce cu deosebire trebuie socotit ca fiind.

STRĂINUL N-am putea nicidecum încerca, prin urmare, să atribuim non-existentului pluralitatea sau unitatea la ce nu este.

THEAITETOS Pe bună dreptate nu, pare-se, după cele dovedite.

STRĂINUL Dar în acest caz, cum ar putea cineva fie rosti, fie pur şi simplu concepe pe cele ce nu sînt sau ceea ce nu este, dincolo de număr?

THEAITETOS Spune, în ce fel?

STRĂINUL În clipa cînd spunem „cele ce nu sînt”, oare nu încercăm să adăugăm pluralul numărului?

THEAITETOS Ei bine?

STRĂINUL Iar la „ce nu este” nu folosim, dimpotrivă, unitatea?

THEAITETOS Cît se poate de limpede.

STRĂINUL Numai că nu este nici potrivit, nici drept, spunem noi, să-l acordăm pe „ce este” lui „ce nu este”.

THEAITETOS Vorbeşti perfect adevărat.

STRĂINUL Înţelegi bine, prin urmare, că nu e posibil ca aceea ce nu este, ca atare, să fie proclamat, rostit sau conceput, ci el este de neconceput, ca şi de nerostit, de neproclamat şi iraţional?

THEAITETOS Întru totul aşa.

STRĂINUL Am greşit oare, mai înainte, declarînd că vom invoca cea mai serioasă nedumerire asupra-i? Să fie alta mai serioasă?

THEAITETOS Cum să fie?

STRĂINUL Acum însă, minunat prieten, nu bănuieşti oare, pe baza aceloraşi spuse, că ceea ce nu este pune deopotrivă în grea încurcătură şi pe cel care-l contestă, astfel încît ori de cîte ori cineva încearcă să-l conteste, se vede silit a spune despre el lucruri ce par contradictorii?

THEAITETOS Cum asta? Spune-o încă mai limpede.

STRĂINUL Nu de la mine trebuie să vezi ce e mai limpede. În momentul în care am stabilit că aceea ce nu este nu trebuie să se împărtăşească nici de la unitate, nici de la pluralitate, l-am

declarat, mai înainte ca şi acum, a fi unu; căci am spus „ce nu este”. Negreşit că înţelegi.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Pe de altă parte, chiar adineauri spuneam că el este de neproclamat, de nerostit şi iraţional. Mă urmăreşti?

THEAITETOS Cum să nu te urmăresc?

STRĂINUL Aşadar cînd încercam acum să-i alătur pe „este” întreprindeam ceva contrar celor dinainte.

THEAITETOS Aşa se pare.

STRĂINUL Căci alăturîndu-i pe a fi, nu-i aşa că-l tratăm ca fiind unu?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Iar la fel, declarîndu-l iraţional, de nerostit şi de neproclamat, vorbeam ca şi cum ar fi fost unu.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Trebuie deci să admitem că, dacă cineva ar vorbi cum se cuvine, nu-l va putea determina nici ca fiind unu, nici ca fiind plural, necum invoca pur şi simplu ca fiind el însuşi, căci potrivit acestei denumiri chiar [ceea ce nu este] ar ţine de specia unităţii.

THEAITETOS Întocmai.

STRĂINUL Aşa fiind, ce să mai vorbească cineva despre cazul meu? El şi-ar da seama că, mai înainte ca şi în cele de acum, n-aş fi eu în stare a găsi cîtuşi de puţin o tăgadă pentru ce nu este. Cum am spus, deci, nu este cazul să aflăm în cuvintele mele felul potrivit de a vorbi despre ce nu este, ci lasă-ne acum să căutăm în bine unul.

THEAITETOS Cum asta?

STRĂINUL Iată, dovedeşte-ne buna ta înzestrare, încordează-ţi gîndul pe cît vei putea, dat fiind că eşti tînăr, şi încearcă acum — fără a adăuga nici fiinţa, nici unitatea, nici pluralitatea la ce nu este — să rosteşti ceva îndreptăţit despre el.

THEAITETOS Dar, mi-ar trebui un mare elan şi ar fi tare nesăbuit, în cazul meu, dacă m-aş avînta să încerc ceva, după ce am văzut ce ţi s-a întîmplat ţie.

STRĂINUL Dacă asta e părerea ta, atunci să ne lăsăm deoparte, pe tine şi pe mine. Pînă în clipa cînd vom fi întîlnit pe cineva în stare a face aceasta, să mărturisim că sofistul, mai viclean decît oricine, s-a ascuns într-un colţ inaccesibil nouă.

THEAITETOS Cu adevărat aşa pare.

STRĂINUL Astfel, dacă am declara că el posedă un meşteşug de-a face plăsmuiri, îi va fi lesne să întoarcă împotriva noastră felul de-a argumenta, întrebîndu-ne, în clipa cînd l-am numi creator de simple imagini: ce numim noi, în fond, imagine? Trebuie să vedem, Theaitetos, ce se poate răspunde insului acestuia la întrebarea lui.

THEAITETOS Îi vom răspunde simplu: imaginile din apă şi din oglinzi, în plus cele zugrăvite şi sculptate, ca şi toate celelalte de acest fel.

STRĂINUL Se vede lămurit, Theaitetos, că n-ai multă experienţă în materie de sofişti.

THEAITETOS Cum asta?

STRĂINUL Ei ţi se vor înfăţişa cu ochii închişi, ca la iniţiere, sau ca neavînd ochi pur si simplu.

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL În clipa cînd răspunzi astfel sofistului, menţionînd cele ce se văd în oglinzi sau în sculpturi, el îţi va ironiza spusa, care are rost pentru cineva care vede, şi se va preface a nu şti nimic nici despre oglinzi, nici despre apă, nici în general despre vedere, ci îţi va cere să-i spui doar ce rezultă din argumente.

THEAITETOS Şi anume?

STRĂINUL Să răspunzi ce ai socotit tu demn de calificat printr-un singur nume, în pluralitatea de care vorbeai, spunînd „imagine" peste tot, ca fiind una. Vorbeşte deci şi apără-te, nedînd înapoi în faţa omului[18].

THEAITETOS Ce să spunem despre imagine, Străine, decît că este, faţă de lucrul adevărat cu care seamănă, un altul, aidoma.

STRĂINUL Dar un astfel de altul este adevărat, sau ce vrei să spui cu „aidoma"?

THEAITETOS Nu e defel adevărat, ci asemănător.

STRĂINUL Cînd spui lucru adevărat, spui ceva ce este cu-adevărat.

THEAITETOS Aşa.

STRĂINUL Dar ce nu e lucru adevărat este contrar adevărului, nu?

THEAITETOS Desigur.

STRĂINUL Atunci asemănătorul, după cîte spui tu, nu e ceva ce este cu-adevărat, de vreme ce îl declari neadevărat?

THEAITETOS Ba el este desigur, într-un fel.

STRĂINUL Dar în chip adevărat, spui tu.

THEAITETOS Nu, desigur; doar imagine cu-adevărat.

STRĂINUL Atunci ceea ce numeam noi imagine este cu-adevărat ceva ce nu este cu-adevărat?

THEAITETOS Sîntem în primejdia să se fi petrecut o împletire între ce nu este şi ce este, cît se poate de stranie.

STRĂINUL Cum să nu fie stranie? Vezi şi tu, deci, că din nou, datorită acestui schimb alternativ, sofistul cel cu multe capete ne-a silit ca, fără voia noastră, să admitem ca fiind, într-un fel, ce nu este.

THEAITETOS Văd, şi încă cum.

STRĂINUL Dacă vom defini care-i este meşteşugul, vom mai putea rămîne de acord cu noi înşine?

THEAITETOS În ce fel şi de ce anume te temi, vorbind aşa?

STRĂINUL Dacă vom spune despre el că ne amăgeşte cu plăsmuiri şi că meşteşugul său este unul al amăgirii tocmai, vom admite cumva că mintea noastră dă crezare opiniei false pe baza meşteşugului aceluia? Sau ce să spunem?

THEAITETOS Aceasta tocmai. Ce altceva să spunem?

STRĂINUL La rîndul ei, opinia falsă va fi cea care concepe contrariul[19] celor ce sînt, nu?

THEAITETOS Contrariul.

STRĂINUL Tu susţii deci că opinia falsă poartă asupra celor ce nu sînt?

THEAITETOS Negreşit.

STRĂINUL Oare ea priveşte pe cele ce nu sînt ca nefiind, sau consideră că sînt ceva şi cele ce nu sînt defel?

THEAITETOS Consideră că trebuie în fapt să fie şi cele ce nu sînt, de vreme ce poţi greşi, chiar şi o clipă.

STRĂINUL Dar ce? Nu va fi o opinie şi spusa că n-ar fi defel cele ce sînt pe deplin?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Şi acest lucru va fi fals?

THEAITETOS Şi acesta.

STRĂINUL Iar astfel cred, pe acelaşi temei, teza cum că nu sînt cele ce sînt şi că sînt cele ce nu sînt, va trebui socotită falsă, cred.

THEAITETOS Cum n-ar fi altminteri?

STRĂINUL Nicidecum, probabil. Numai că sofistul nu va spune asta. Ce iscusinţă ar putea face pe un ins cu dreaptă judecată să le admită, cînd ele au fost recunoscute mai înainte ca de neproclamat, de nerostit, iraţionale şi fără sens? Înţelegem noi bine, Theaitetos, ce spune el?

THEAITETOS Înţeleg perfect ce va spune: că susţinem contrariul celor de adineaori, cînd ne încumetam a declara că există falsitate atît în păreri cît şi potrivit cu argumentările. Ne vedem siliţi adesea să alăturăm existentului şi inexistentul, după ce admisesem adineaori că acest lucru e întru totul cu neputinţă.

STRĂINUL Ţi-ai amintit bine. Dar a sosit timpul să hotărîm ce-i de făcut cu sofistul; căci îţi dai bine seama cît de lesne se pot ivi tot felul de obiecţii şi nedumeriri, atunci cînd l-am trata ca făcînd parte dintre profesioniştii falsurilor şi amăgirilor.

THEAITETOS Fără doar şi poate.

STRĂINUL Şi totuşi n-am enumerat încă decît o mică parte din obiecţii, ele fiind nenumărate, ca să spunem aşa.

THEAITETOS Dacă lucrurile stau astfel, ar fi, după cîte se pare, cu neputinţă să punem mîna pe sofist.

STRĂINUL Dar să renunţăm noi oare, sub cuvînt că sîntem neputincioşi?

THEAITETOS Eu nu spun că trebuie, în cazul că sîntem cît de cît în stare să-l prindem pe ins.

STRĂINUL Fii deci îngăduitor şi, aşa cum spui acum, te vei resemna, chiar dacă vom obţine puţin de tot dintr-o laborioasă argumentare.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Atunci îţi cer mai ales ceva.

THEAITETOS Ce?

STRĂINUL Să nu mă socoteşti în stare de-a săvîrşi un paricid.

THEAITETOS Cum asta?

STRĂINUL Vom fi siliţi să punem la încercare teza părintelui Parmenide, apărînd-o pe a noastră, şi să facem violenţă lucrurilor spunînd că, într-un fel, este ceea ce nu este şi, la rîndul său, ceea ce este nu este.

THEAITETOS Probabil de aceea şi trebuie dată lupta, cu argumentarea noastră.

STRĂINUL Într-adevăr, cum să nu iasă la lumină lucrurile chiar şi pentru un orb, după vorba obişnuită? Dacă cuvintele lui

[Parmenide] nu sînt combătute, nici admise, atunci cu greu ar putea cineva pomeni despre o vorbire falsă sau [simplă] părere, fie la imagini, fie la reproduceri, fie la imitaţii, fie la plăsmuiri, ba încă la toate meşteşugurile, cîte sînt asupră-le, fără a se face ridicol cînd e silit să se contrazică în cele ce susţine.

THEAITETOS Cît se poate de adevărat.

STRĂINUL De aceea şi trebuie să îndrăznim acum a ne împotrivi argumentului părintesc, sau atunci să-l lăsăm aşa cum este, dacă vreo sfială ne împiedică a face acel lucru.

THEAITETOS Dar nimic nu ne va împiedica s-o facem.

STRĂINUL Atunci îţi voi mai cere ceva, mic de tot, în al treilea rînd.

THEAITETOS Spune, dar.

STRĂINUL Mărturiseam adineaori că, într-un fel, cu m-am simţit şi mă simt şi acum lipsit de curaj în a combate acest argument.

THEAITETOS Aşa spuneai.

STRĂINUL Mă tem într-adevăr după ce am spus asta, să nu-ţi par nechibzuit, zbătîndu-mă aşa în toate felurile. Doar de dragul tău voi întreprinde combaterea argumentului, dacă vom reuşi să-l combatem.

THEAITETOS În ce mă priveşte, nu voi socoti defel că păcătuieşti întreprinzînd combaterea şi dovada aceasta. Hai acum, îndrăzneşte să mergi spre ţintă.

STRĂINUL Să vedem acum pe unde trebuie începută o asemenea argumentare plină de primejdii. Mă gîndesc, tinere, că va fi cazul s-o luăm pe următoarea cale.

THEAITETOS Care anume?

STRĂINUL Mai întîi, să recapitulăm cele ce ni se arată acum lămurit, ca nu cumva, tulburaţi fiind de ele, să cădem prea lesne de acord între noi, de parcă am fi în bună ordine.

THEAITETOS Spune-ţi mai lămurit gîndul.

STRĂINUL S-ar zice că e prea sumară, la Parmenide şi la oricine s-a încumetat vreodată să descrie realităţile, deosebirea pe care o fac ei în ce priveşte numărul şi natura lor.

THEAITETOS În ce fel?

STRĂINUL Fiecare dintre ei îmi pare să istorisească un mit, ca şi cum am fi copii, unul spunînd de pildă că sînt trei[20] realităţi existente, în conflict între ele cîteodată, alteori împrietenindu-se şi dînd la iveală adevărate cununii cu odraslele lor şi cu grija de progenitură; pe cînd cîte un altul, susţinînd că sînt două[21], umedul şi uscatul, sau caldul şi recele, le pune şi împreunează laolaltă. În schimb ginta noastră eleată, începînd cu Xenofan şi încă dinainte de el, îşi desfăşoară miturile despre realitatea existentă ca şi cum aceasta ar fi de un fel peste tot[22]. Dar mai tîrziu unele muze ioniene şi siciliene au fost de părere că a împleti cele două perspective este lucrul cel mai sigur, spunînd astfel că realitatea existentă este totodată plurală şi una, subzistînd prin duşmănie şi prietenie[23]. Căci dezbinîndu-se, ea se acordă cu sine statornic, ne declară cele mai hotărîte dintre muze, pe cînd altele mai îngăduitoare au mlădiat gîndul spunînd că lucrurile nu sînt totdeauna aşa, ci doar succesiv, întregul lumii fiind cînd unu şi plin de prietenie datorită Afroditei, cînd

plural şi în dezbinare cu sine, prin cine ştie ce duşmănie. În materia asta, a declarat că unul a vorbit pe bună dreptate, altul nu, este greu de hotărît, fiind dealtfel condamnabil a aduce întîmpinări prea grave unor oameni de seamă din alte timpuri. În schimb, a declara următoarele, fără nici un fel de jignire adusă cuiva ...

THEAITETOS Ce?

STRĂINUL ... că ne-au nesocotit peste măsură pe cei mai mulţi dintre noi, sfidîndu-ne. Într-adevăr, nu s-au sinchisit dacă putem să-i urmărim sau nu în cele ce spun, ci şi-au dus fiecare pînă la capăt propriul gînd.

THEAITETOS În ce sens spui asta?

STRĂINUL În clipa cînd cineva dintre ei declară că pluralitatea este sau s-a ivit sau se iveşte, ori că este unu sau doi, şi cînd altul spune despre cald că se amestecă cu recele, presupunînd cumva, nu-i aşa, compuneri şi descompuneri, atunci Theaitetos, pe toţi zeii, poţi tu pricepe în fiecare caz ce spun ei? Pe vremea cînd eram mai tânăr, ori de cîte ori auzeam pe cineva vorbind despre ceea ce ne pune în perplexitate acum, anume ceea ce nu este, socoteam că pricep lucrurile fără greş. Acum însă vezi şi tu unde am ajuns cu perplexitatea asupră-le.

THEAITETOS Văd.

STRĂINUL Poate că nu mai puţin resimţim, în sinea noastră, ceva de aceeaşi natură despre ceea ce este, totuşi noi declarăm că îl deţinem din plin şi că pricepem despre ce e vorba, atunci cînd îl invocă cineva, în timp ce opusul lui nu-l pricepem, deşi faţă de amîndouă sîntem la fel aşezaţi.

THEAITETOS Poate.

STRĂINUL Lucrurile stau la fel, în fapt, şi cu celelalte teme puse în joc mai înainte.

THEAITETOS Bineînţeles.

STRĂINUL Pe cele mai multe, dacă eşti de părere, le vom cerceta mai tîrziu; acum ne revine să analizăm principiul cel mare, principiul director.

THEAITETOS De care vorbeşti? Sau este limpede: fiinţa lucrurilor[24], spui tu acum, este cea care trebuie cercetată mai întîi, ce anume socotesc cei ce spun că o arată pe ea însăşi.

STRĂINUL Ai şi dat răspunsul, Theaitetos. Susţin într-adevăr că trebuie să ne îndrumăm cercetarea, ca şi cum i-am avea în faţă şi i-am supune la întrebări de acest soi: „Iată, toţi cei care afirmaţi că întregul lumii este dat de cald şi rece, sau de alte două asemănătoare, ce vreţi oare să afirmaţi cu 'amîndouă', spunînd că există atît amîndouă cît şi fiecare? Ce să înţelegem de la voi că înseamnă faptul acesta de a fi? Să fie un al treilea faţă de cei doi termeni şi să stabilim că, după voi, întregul lumii nu ar mai fi îndoit, ci întreit? Căci atunci cînd declaraţi pe fiecare dintre cei doi ca fiind, nu spuneţi că faptul de a fi, în cazul lui amîndoi, este la fel. Luaţi ca pereche, ar fi cumva un lucru. Dar nu ar avea fiinţă ca două”.

THEAITETOS Drept spui.

STRĂINUL Denumiţi voi, atunci, ca fiind faptul de-a fi amîndouă?

THEAITETOS Poate.

STRĂINUL Numai că, iubiţi prieteni, — am spune noi — şi în felul acesta cele două ar fi cît se poate de lămurit una.

THEAITETOS Foarte drept ai vorbit.

STRĂINUL Întrucît aşadar noi am intrat în nedumerire, lămuriţi-ne voi lucrurile, arătîndu-ne ce anume vreţi să înţelegeţi cînd vorbiţi despre ceea ce este. Voi ştiţi lucrurile astea de multă vreme, desigur, pe cînd noi doar credeam a le şti, iar acum am căzut în perplexitate. Învăţaţi-ne deci mai întîi tocmai acest lucru, spre a nu ne închipui că înţelegem cele spuse de voi, cînd în realitate se întîmplă exact contrariul. Iar rostind şi cerînd acestea de la ei, ca şi de la cei ce susţin că lumea e făcută din mai mult decît unu, spunem noi ceva jignitor, tinere?

THEAITETOS Cîtuşi de puţin.

STRĂINUL Dar în ce priveşte pe cei care susţin că întregul lumii este unu, oare nu trebuie aflat, pe cît posibil, ce anume declară ei că e fiinţa lucrurilor?

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Atunci să ne răspundă ei la aceasta: Susţineţi, într-adevăr, că nu fiinţează decît Unu? — Susţinem, vor spune. Nu-i aşa?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Cum adică? Denumiţi voi ceva prin fiinţa lucrurilor?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Denumiţi astfel ce este Unu, folosind două nume pentru acelaşi lucru, sau cum?

THEAITETOS Care le va fi răspunsul la asta, Străine?

STRĂINUL E limpede, Theaitetos, că nu-i vine defel uşor să răspundă la ce a fost întrebat, acum ca şi privitor la altele, celui care susţine o asemenea teză.

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL După ce ai instituit doar Unul, să recunoşti că există două denumiri, pare undeva absurd.

THEAITETOS Cum să nu fie?

STRĂINUL Şi în general, a da aprobare celui ce declară că există un nume oarecare, nu are prea mult rost.

THEAITETOS În ce fel?

STRĂINUL Dacă instituie numele ca fiind diferit de lucru, atunci afirmi într-un fel două lucruri.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Pe de altă parte, dacă pui numele ca fiind acelaşi cu lucrul, fie va trebui să spui că nu este nume al nici unui lucru, fie, dacă spui că este a ceva ar urma că numele este doar nume al numelui, şi a nimic altceva.

THEAITETOS Aşa.

STRĂINUL Iar unu fiind doar al Unului, ţine şi el de nume, care e unu.

THEAITETOS Negreşit.

STRĂINUL Dar despre întregul lumii: ne vor spune ei cum că este diferit de Unul ce fiinţează, sau că e acelaşi lucru?

THEAITETOS Cum să nu spună că e acelaşi, aşa cum o şi spun?

STRĂINUL Prin urmare, dacă — aşa cum spune şi Parmenide — întregul este

„De jur împrejur, asemenea massei unei sfere bine rotunjite,
În toate părţile ei deopotrivă cumpănită faţă de mijloc. Căci nu-i îngăduit
Să fie ici sau colo cu ceva mai mare sau cu ceva mai mică” (trad. D. M. Pippidi),
atunci aşa fiind, fiinţa lucrurilor poartă un centru ca şi extremităţi, iar avîndu-le, poseda în chip necesar şi părţi. Ori nu?

THEAITETOS Ba, chiar aşa.

STRĂINUL Dar în cazul a ceva cu părţi, nimic nu interzice ca lucrul să fie unu pentru toate părţile, iar pe această cale, un întreg fiind, să fie şi unu pe deplin.

THEAITETOS Cum nu?

STRĂINUL Numai că, supus fiind acestei condiţii, nu-i aşa că-i este eu neputinţă să reprezinte Unul însuşi?

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL Nu încape îndoială că Unul cel adevărat, numit aşa cu îndreptăţire, trebuie să fie cu desăvîrşire lipsit de părţi.

THEAITETOS Trebuie, desigur.

STRĂINUL Dar aşa fiind, alcătuit din mai multe părţi, nu va mai corespunde raţionamentului.

THEAITETOS Pricep.

STRĂINUL Oare fiinţa lucrurilor, ştînd astfel sub condiţia Unului, va fi deopotrivă una şi întreagă, sau nu vom putea defel spune că ea reprezintă un întreg?

THEAITETOS Grea alegere ai propus.

STRĂINUL Foarte adevărat ce spui. Căci dacă fiinţa lucrurilor e cumva supusă condiţiei de-a fi una, atunci ea nu se va dovedi şi aceeaşi cu Unul, astfel că toate laolaltă vor întrece condiţia Unului.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Şi bineînţeles, dacă fiinţa lucrurilor e diferită de întreg, ca stînd sub condiţia impusă de Unu, şi dacă în schimb întregul ca atare fiinţează, atunci înseamnă că fiinţa lucrurilor este în lipsă faţă de sine.

THEAITETOS Într-adevăr.

STRĂINUL Iar potrivit cu acest argument, lipsită fiind de sine, fiinţa lucrurilor va fi nonexistentă.

THEAITETOS Aşa e.

STRĂINUL Acum iarăşi, toate laolaltă devin mai mult decît unu, de vreme ce fiinţa lucrurilor şi întregul lumii au căpătat, fiecare, o natură deosebită.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Pe de altă parte dacă întregul lumii nu ar fi defel, fiinţei lucrurilor i-ar reveni aceleaşi caractere şi, nu numai că nu ar fi, nici nu ar putea cîndva să se ivească.

THEAITETOS Dar cum?

STRĂINUL Ce s-a ivit întotdeauna s-a ivit ca întreg. Aşa încît nici fiinţa[25] însăşi nici devenirea nu sînt de afirmat ca fiind, dacă nu rînduim Unul şi întregul printre cele reale.

THEAITETOS Lucrurile par a sta aşa întru totul.

STRĂINUL Şi, de bună seamă, ceea ce nu este întreg, neapărat că e şi lipsit de o mărime oarecare, căci dacă mărimea

există, oricare ar fi, în chip necesar ea însăşi este întreagă, atîta cîtă ar fi.

THEAITETOS Cu totul aşa.

STRĂINUL Şi astfel nenumărate greutăţi, la nesfîrşit, apar, dacă se adoptă oricare dintre teze, împotriva celui care susţine că fiinţa lucrurilor este dată fie sub două chipuri anumite, fie sub unul singur.

THEAITETOS E destul de limpede, potrivit cu cele vădite acum; căci greutăţile se înlănţuie unele din altele, creînd neîncetat o tot mai mare şi supărătoare rătăcire, în legătură mereu cu cele spuse anterior.

STRĂINUL Prin urmare, cu privire la cei care ne vorbesc cu ultima exactitate despre fiinţa lucrurilor şi ceea ce nu este, putem socoti că am spus de-ajuns, chiar dacă nu i-am enumerat pe toţi. Să luăm acum în considerare pe cei care ţin un discurs diferit, spre a vedea peste tot că nu e defel mai lesne de spus *ce* anume este fiinţa lucrurilor, decît ce anume nu este ea.

THEAITETOS Atunci să ne îndreptăm şi asupra acestora.

STRĂINUL La drept vorbind s-ar zice că se petrece în sînul lor un fel de bătălie între giganţi, dată fiind disputa lor pe tema fiinţei[26].

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL Unii dintre ei trag toate din cer şi din nevăzut înspre pămînt, luîndu-le grămadă în braţe, ca bolovanii şi arborii. În contact cu toate cele de acest soi, ei vin să proclame că nu există decît ceea ce conduce la înfruntare şi contact, după ei corpul fiind una cu fiinţa[27], iar dacă vreun altul ar spune că există realităţi fără de corp, ei îl dispreţuiesc şi nici nu mai stau să-l asculte.

THEAITETOS Că grozavi oameni mai sînt aceştia de care ai vorbit. Mi-a fost dat să întîlnesc şi eu mulţi.

STRĂINUL Aşa se face că adversarii lor îşi caută foarte prudent justificările începînd de sus, de undeva din nevăzut şi silind fiinţa cea adevărată[28] să ţină de modele inteligibile şi incorporale. În schimb, în ce priveşte încorporarea lor şi adevărul rostit asupră-le, ei îl indică — printr-o argumentare ce dezarticulează totul în piese mărunte, — drept ţinînd de devenire în loc de fiinţă[29]. În fapt, Theaitetos, conflictul înverşunat între ambele părţi asupra acestor probleme este de cînd lumea.

THEAITETOS Adevărat.

STRĂINUL Atunci să cerem pe rînd, de la cele două tabere, justificarea pe baza căreia instituie ei fiinţa[30].

THEAITETOS Cum să nu le-o cerem?

STRĂINUL Cei care instituie fiinţa drept forme[31] ne vor da justificarea mai lesne, căci sînt oameni mai de înţeles; în schimb eu cei care trag violent toate înspre corporalitate, lucrul e ceva mai greu, întrucîtva imposibil. Dar mi se pare că trebuie să procedăm cu ei în felul următor.

THEAITETOS În care?

STRĂINUL Dacă ne-ar sta în putinţă, cel mai bine ar fi să-i îmblînzim puţin; dacă însă aceasta nu se poate, s-o facem în cadrul argumentării, închipuindu-ne că ei sînt mai civilizaţi decît

acum în a da răspunsuri. Căci aceea ce admit oamenii înţelegători are, la urma urmelor, mai multă însemnătate decît ce consimt cei înrăiţi. Noi nu ne sinchisim de aceştia, ci căutăm adevărul.

THEAITETOS Cît se poate de drept.

STRĂINUL Îndeamnă deci pe cei îmblînziţi să-ţi răspundă şi tălmăceşte-ne spusa lor.

THEAITETOS Aşa să facem.

STRĂINUL De pildă, dacă ei spun „vieţuitor muritor”, ei afirmă ceva cu asta.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Nu admit ei că vorbesc despre un corp însufleţit?

THEAITETOS Pe deplin.

STRĂINUL Socotind totodată sufletul drept ceva din lumea celor ce fiinţează?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Dar nu spun ei despre cîte un suflet că e drept, altul nedrept, unul chibzuit, altul nechibzuit?

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Şi nu spun ei că fiecare dintre suflete devine aşa prin deprinderea şi prezenţa dreptăţii, iar cel opus prin cele opuse?

THEAITETOS Da, ei consimt şi la asta.

STRĂINUL Iar ceea ce poate să apară în cineva şi să dispară cu totul, este ceva, vor spune ei.

THEAITETOS O şi spun.

STRĂINUL Numai că, dacă există dreptate, chibzuinţă şi alte virtuţi, ca şi opusii lor, deopotrivă cu sufletul în care se ivesc, oare pretind ei că poate fi văzut şi pipăit ceva din acestea, sau sînt toate nevăzute?

THEAITETOS Nici una din ele, aproape, nu poate fi văzută.

STRĂINUL Şi ce spun ei despre asemenea lucruri? Că posedă cumva un corp?

THEAITETOS Ei nu spun chiar aşa ceva despre ele, ca răspuns, ci că sufletul însuşi are un corp, după ei, în timp ce despre chibzuinţă şi fiecare dintre însuşirile menţionate ei şovăie între a recunoaşte că nici una nu face parte dintre realităţi, sau a declara că toate sînt corporale.

STRĂINUL A devenit într-adevăr mai limpede, Theaitetos, că inşii aceştia s-au mai îmblînzit, căci de bună seamă nici unul dintre ei nu ar avea vreo şovăială, dacă ar fi vorba de oameni tineri şi din partea locului, ci aceştia ar continua să susţină că tot ce nu se poate prinde cu mîna nu este defel.

THEAITETOS Spui, probabil, ce gîndesc ei.

STRĂINUL Atunci îi vom întreba din nou; căci ne ajunge oricît de puţină incorporalitate ar admite ei pentru realităţi[32]. Ţinînd seama, într-adevăr, de ceea ce văd ei comun între acele lucruri, de-o parte, şi cele corporale, ei sînt datori să ne spună în ce fel afirmă acum că ambele au parte de fiinţă. Cred că astfel vor cădea degrabă peste tot felul de greutăţi. În cazul că-şi dau seama de o asemenea situaţie, caută să vezi dacă ar fi dispuşi să primească sugestia noastră, admiţînd că fiinţa lucrurilor este de felul următor.

THEAITETOS De ce fel? Spune şi o vom şti îndată.

STRĂINUL Afirm că tot ce posedă capacitatea determinată de a săvîrşi firesc ceva, sau de a suferi o dată măcar cît de cît înrâurirea lucrului celui mai de rînd, tot ce e de acest soi există cu adevărat. Căci eu pun drept definitoriu pentru realităţi faptul că „a fi" nu înseamnă altceva decît a fi capabil de ceva.

THEAITETOS Dacă ei nu au ceva mai bun de susţinut în clipa de faţă, ar trebui să accepte acest gînd.

STRĂINUL Bine, deocamdată; căci poate mai tîrziu, atât nouă cît şi lor lucrurile le-ar putea arăta altfel. Totuşi, pentru cele de mai sus să rămînem deocamdată la acordul obţinut.

THEAITETOS Să rămînem.

STRĂINUL Acum să ne îndreptăm spre ceilalţi, susţinătorii Ideilor. Tălmăceşte-ne tot tu şi gîndurile lor.

THEAITETOS Aşa să fie.

STRĂINUL Voi întreprindeţi consideraţiile voastre deosebind fiinţa[33] de-o parte, devenirea de alta, nu-i aşa?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Pe de altă parte, voi spuneţi că ne împărtăşim cu trupul de la devenire prin senzaţie, în timp ce prin cuget şi pe bază de raţionament ne împărtăşim la fiinţa adevărată[34], care se comportă întotdeauna la fel în aceleaşi situaţii, pe cînd devenirea are loc de fiecare dată într-alt fel.

THEAITETOS Susţinem asta într-adevăr.

STRĂINUL Dar ce înseamnă pentru voi împărtăşire de la ceva, oameni buni, în ambele cazuri? Oare ceea ce am spus adineaori?

THEAITETOS Ce anume?

STRĂINUL A suferi o înrîurire şi a exercita una, pe baza unei anumite capacităţi, în cazul confruntării unor lucruri cu altele. Numai că poate, Theaitetos, tu nu prinzi bine răspunsul lor la acestea, pe cînd eu îl deţin datorită intimităţii[35] avute cu ei.

THEAITETOS Ce argument aduc ei?

STRĂINUL Ei nu consimt la spusa noastră de adineaori faţă de oamenii pămîntului cu privire la fiinţă.

THEAITETOS Cum anume?

STRĂINUL Să fi dat noi o determinaţie satisfăcătoare pentru realităţi prin prezenţa în ele a capacităţii de-a suferi ceva, ori de-a acţiona cît de cît.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Dar faţă de acestea ei susţin că într-adevăr devenirii îi revine putinţa de-a suferi şi acţiona, dar fiinţei[36], spun ei, nu i se potriveşte nici una dintre acestea.

THEAITETOS Să aibă rost ce spun ei?

STRĂINUL La aceasta ar trebui să răspundem rugîndu-i a ne lămuri mai bine dacă ei sînt de acord şi că acela care cunoaşte este cugetul, în timp ce fiinţa e cunoscută.

THEAITETOS Bineînţeles că ei recunosc aceasta.

STRĂINUL Cum atunci? îi vom întreba. Afirmaţi voi că faptul de-a cunoaşte şi cel de-a fi cunoscut sînt o formă de acţiune? o formă de pasivitate? amîndouă? Sau afirmaţi că ultimul ţine de pasivitate, primul de cealaltă? Sau că nici unul nu participă defel la nici una din ele.

THEAITETOS E limpede că nici unul la nici una; căci altminteri ei ar spune lucruri contrarii celor anterioare.

STRĂINUL Înţeleg. Totuşi dacă faptul de-a cunoaşte va însemna a săvîrşi o acţiune, urmează neapărat că faptul de-a fi cunoscut este, la rîndul său, a fi înrîurit, aşa încît fiinţa care, potrivit acestui raţionament, ar fi cunoscută prin actul cunoaşterii, în măsura în care este cunoscută, este şi pusă în mişcare de înrîurirea suferită, ceea ce desigur, spuneam noi, nu s-ar produce în cele nemişcate.

THEAITETOS Ai dreptate.

STRĂINUL Dar, pe Zeus, faptul că aceea ce fiinţează în chip desăvîrşit[37], n-ar avea parte, la drept vorbind, nici de mişcare, nici de viaţă, nici de suflet, nici de inteligenţă, de acest lucru oare să ne lăsăm noi aşa de simplu încredinţaţi, susţinînd că e vorba de ceva inert şi fără de gîndire că stă aşa, în chip sacral, lipsit de intelect, grav şi nemişcat?

THEAITETOS Greu de tot ar fi, Străine, să acceptăm aşa ceva.

STRĂINUL În schimb să susţinem că are intelect dar nu viaţă?

THEAITETOS Cum, aşa?

STRĂINUL Şi putem spune noi că [aceea ce fiinţează în chip desăvîrşit] le are inerente sie pe amîndouă, fără a spune că în realitate le are într-un suflet?

THEAITETOS În ce alt fel le-ar putea avea?

STRĂINUL Numai că, avînd intelect, viaţă şi suflet, să rămînă totuşi nemişcat aceea ce este pe deplin însufleţit?

THEAITETOS Mie cel puţin, toate îmi par fără noimă.

STRĂINUL Pe de altă parte trebuie admis că atît ceea ce e mişcat cît şi mişcarea sînt reale.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL S-ar întîmpla atunci, Theaitetos, că fiind dintre realităţile nemişcate, [fiinţa desăvîrşită] ar face parte din rîndul celor fără percepere intelectuală cu privire la absolut nimic.

THEAITETOS Aşa urmează întru totul.

STRĂINUL Şi totuşi, dacă în schimb am admite că toate sînt purtate şi mişcate de altceva, iarăşi printr-un asemenea gînd am înlătura [fiinţa desăvîrşită] din rîndul celor reale.

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL Faptul de a se referi sub aceleaşi raporturi, în acelaşi fel şi despre acelaşi lucru, crezi tu oare că s-ar putea produce fără stare pe loc?

THEAITETOS Nicidecum.

STRĂINUL Dar ce? Fără aşa ceva, vezi tu fiinţînd sau ivindu-se intelectul cît de cît?

THEAITETOS Cîtuşi de puţin.

STRĂINUL Numai că trebuie luptat cu întreaga raţiune contra cuiva care s-ar strădui să desfiinţeze în orice fel cunoaşterea, înţelepciunea, intelectul.

THEAITETOS Întru totul, firește.

STRĂINUL Pentru iubitorul de înţelepciune, atunci, ca şi pentru cel ce preţuieşte toate acestea mai mult decît orice, este de aceea necesar, după cîte se pare, să nu accepte nici pe cei ce afirmînd Unul sau chiar o pluralitate de Idei, susţin că totul este stabil, nici să dea defel ascultare celor care în schimb mişcă

în tot felul fiinţa lucrurilor[38], ci — ca după gustul copiilor, potrivit cărora toate cele nemişcate să se şi mişte — să spună că atît fiinţa lucrurilor cît şi întregul lumii sînt de amîndouă felurile.

THEAITETOS Cît se poate de adevărat.

STRĂINUL Iată, nu ne dovedim noi că de pe acum am înţeles cum trebuie fiinţa lucrurilor cu ajutorul raţiunii?

THEAITETOS Pe deplin.

STRĂINUL Vai, Theaitetos, de-ar rămîne aşa, căci după impresia mea, aş zice că abia acum ne vom da mai bine seama de greutatea cercetării.

THEAITETOS Cum şi de ce ai spus asta?

STRĂINUL Tinere fericit, nu-ţi dai seama că acum plutim în plină neştiinţă asupră-i şi că doar în aparenţă ne spunem ceva unul altuia?

THEAITETOS Mie cel puţin nu-mi pare. Nu văd în ce măsură am greşit făcînd aşa.

STRĂINUL Caută să vezi mai lămurit dacă, fiind de acord asupra celor spuse acum, n-am putea fi pe drept şi noi interogaţi în felul în care am pus întrebări susţinătorilor tezei cum că întregul lumii constă în cald şi rece.

THEAITETOS În cel fel? Aminteşte-mi-le.

STRĂINUL Prea bine, şi voi încerca s-o fac interogîndu-te ca pe aceia atunci, în gîndul de-a face astfel un pas înainte.

THEAITETOS Pe bună dreptate.

STRĂINUL Fie deci aşa: oare despre mişcare şi stare pe loc nu spui tu că-şi sînt opuse la extrem?

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Şi totodată tu susţii că există, atît amîndouă ca atare cît şi fiecare?

THEAITETOS Sigur că o spun.

STRĂINUL Oare cînd admiţi că ele sînt, spui că sînt în mişcare, atît amîndouă laolaltă cît si fiecare?

THEAITETOS Nicidecum.

STRĂINUL Dai cumva de înţeles că stau pe loc, spunînd că „amîndouă” sînt?

THEAITETOS Dar cum?

STRĂINUL Tu pui, prin urmare, în cugetul[39] tău fiinţa lucrurilor drept un al treilea, dincolo de cei doi termeni, ca şi cum ea ar învălui atît starea cît şi mişcarea, le iei laolaltă şi le consideri potrivit cu comunitatea lor de fiinţă. Nu e acesta felul cum declari despre amîndouă că există?

THEAITETOS Riscăm într-adevăr să facem anticipaţia că fiinţa lucrurilor este un al treilea, în clipa cînd spunem că mişcarea şi starea există.

STRĂINUL Atunci nu mişcarea şi starea pe loc reprezintă laolaltă fiinţa lucrurilor, ci desigur altceva decît ele.

THEAITETOS Se pare.

STRĂINUL Prin urmare, după firea ei proprie, fiinţa lucrurilor nici nu stă pe loc, nici nu se mişcă.

THEAITETOS Aşa cumva.

STRĂINUL Încotro e cazul să-şi mai îndrepte gîndirea cel care ar vrea să afirme un lucru sigur despre ea?

THEAITETOS Chiar aşa, încotro?

STRĂINUL Cred că în nici o parte nu e lesne de găsit ceva. Căci dacă într-adevăr ceva nu se mişcă, atunci cum nu ar sta pe loc? sau dimpotrivă, ceea ce nu stă defel pe loc, cum nu s-ar mişca? Însă fiinţa lucrurilor ni s-a arătat acum a sta în afara ambelor situaţii. Să fie cu putinţă acest lucru?

THEAITETOS Cel mai puţin dintre toate.

STRĂINUL Atunci este cazul să ne amintim în această privinţă, de următorul lucru.

THEAITETOS De care?

STRĂINUL Cum că, atunci cînd eram întrebaţi la ce anume trebuie să se refere „ceea ce nu este" ne trezeam prinşi într-o încurcătură extremă. Ţi-aminteşti?

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Să ne aflăm acum într-o încurcătură mai mică în legătură eu fiinţa lucrurilor?

THEAITETOS După mine, Străine, dacă pot s-o spun, părem a ne afla într-una încă mai mare.

STRĂINUL Rămînă deci aşa, greutatea ivită la acest punct. De vreme ce însă s-au împărtăşit deopotrivă din asemenea greutate atît fiinţa lucrurilor cît şi nefiinţa lor, începe de pe acum speranţa că, în măsura în care una dintre ele ni s-ar dezvălui, mai mult sau mai puţin lămurit s-ar dezvălui la fel şi cealaltă. Dacă în schimb nu reuşim să percepem pe nici una, atunci cel puţin, pe cît ne-ar fi posibil, vom abate în chip potrivit argumentarea noastră de la amîndouă temele deodată.

THEAITETOS E bine aşa.

STRĂINUL Să ne întrebăm acum în ce fel denumim noi peşte tot cu mai multe nume un acelaşi lucru.

THEAITETOS Ce vrei să spui? Dă-mi un exemplu.

STRĂINUL Noi vorbim despre om dîndu-i multe calificative, adăugîndu-i de pildă culoare, atitudine, mărime, defecte, calităţi, datorită cărora, laolaltă cu multe altele, nu spunem doar că omul ca atare există, dar şi că este bun şi oricîte altele. La fel de bună seamă facem şi cu celelalte lucruri, după aceeaşi raţiune: căci presupunîndu-le a fi unu fiecare, le acordăm pluralitatea si le calificăm prin mai multe nume.

THEAITETOS E drept ce spui.

STRĂINUL Procedîndu-se aşa, fireste că s-a pregătit pentru minţile tinere, ca şi pentru bătrînii întârziaţi la minte, un adevărat festin. Căci oricui îi e la îndemînă, la rîndul său, să aducă întâmpinarea că e cu neputinţă atît ca mai multe lucruri să fie una cît şi una mai multe, el distrîndu-se să nu admită că se poate spune despre om cum că e bun, ci doar bun despre bun şi om despre om. Probabil întîlneşti şi tu adesea, Theaitetos, după cîte bănuiesc, oameni care fac haz de asemenea lucruri, cîteodată chiar inşi mai în vîrstă, şi care s-au minunat de ele din puţinătatea resurselor inteligenţei lor, socotind că au dat astfel peste ceva grozav de înţelept.

THEAITETOS Chiar aşa.

STRĂINUL Atunci, spre a argumenta cu privire la toţi cei care au pus vreodată problema fiinţei[40], în orice fel, să ne fie îngăduit ca, atît acestora cît şi celor cu care am susţinut discuţia

anterioară, să le spunem, sub formă de întrebare, cele ce urmează.

THEAITETOS Ce anume?

STRĂINUL Să-i întrebăm: dacă nu este defel cazul să punem în atingere fiinţa[41] cu mişcarea şi starea pe loc, nici în general ceva cu altceva, ci să le punem oare în argumentările noastre, drept neîmbinate şi incapabile de a se împărtăşi unele de la altele? Sau să le punem pe toate laolaltă, ca putînd să se împărtăşească între ele? Sau unele da, altele nu? Ce oare dintre acestea vor alege ei, Theaitetos?

THEAITETOS Eu mărturisesc că nu am ce răspunde în numele lor la acestea.

STRĂINUL Atunci de ce să nu cercetezi tu însuţi ce rezultă din fiecare teză, răspunzînd la cîte una?

THEAITETOS Ai dreptate în ce spui.

STRĂINUL Să presupunem astfel că ei încep prin a susţine, dacă vrei, că nimic nu poate să intre în atingere cu nimic, în nici o privinţă. Prin urmare mişcarea şi starea pe loc nu ar avea parte defel de fiinţă[42].

THEAITETOS Nu ar avea, desigur.

STRĂINUL Dar va exista vreuna dintre ele, dacă nu are parte de fiinţă?

THEAITETOS Nu va exista.

STRĂINUL Numai că recunoscîndu-se aşa, toate s-ar răsturna degrabă, după cîte se pare, deopotrivă părerea celor ce văd în mişcare întregul lumii şi a celor care-l fac să stea pe loc ca fiind unu, precum şi părerea celor ce consideră veşnice Ideile pe baza cărora realităţile ca atare se comportă identic. Căci toţi aceştia adaugă faptul de a fi, unii spunînd că există mişcare adevărată, alţii că există stare pe loc adevărată.

THEAITETOS Chiar aşa.

STRĂINUL Şi deopotrivă toţi cei ce uneori reunesc lucrurile, alteori le divid, fie că le reduc la Unu şi scot din Unu nesfîrşit de multe, fie că divid în elemente limitate ca număr şi apoi fac reunificări din ele, indiferent dacă ei stabilesc că e vorba de procese ce se iscă rînd pe rînd sau de o situaţie statornică, ei nu ar putea spune nimic, în cazul că nu ar exista nici un amestec.

THEAITETOS Aşa e.

STRĂINUL În plus, aş zice, situaţia de gîndire cea mai absurdă ar reveni celor care nu admit ca un lucru să fie denumit printr-altul pe baza înregistrării lor în comun.

THEAITETOS Dar cum?

STRĂINUL Ei sînt nevoiţi să se folosească, într-un fel, de verbul „a fi” cu privire la toate, ca şi de expresii ca „în afară”, „printre alţii” sau „prin sine” şi de nenumărate altele. În neputinţă fiind să le înlăture şi să le ocolească în vorbirea lor — nemaifiind cazul să fie combătuţi de alţii, ci avînd acasă la ei pe duşman, cum se spune, şi pe oponent — ei înaintează purtînd statornic cu ei peste tot, ca neverosimilul Eurycles[43], pe cel care-i mustră în intimitatea lor.

THEAITETOS Spui ceva întru totul potrivit şi adevărat.

STRĂINUL Dar pe de altă parte, ce ar fi dacă am admite că toate au capacitatea să se asocieze?

THEAITETOS Aceasta sînt eu în stare să dezleg.

STRĂINUL Cum?

THEAITETOS Atît mişcarea însăşi ar sfîrşi prin a fi întru totul stare pe loc, cît şi invers, starea însăşi s-ar mişca, dacă într-adevăr ele s-ar îmbina una cu alta.

STRĂINUL Numai că, este neapărat cu neputinţă ca mişcarea să stea pe loc şi starea să se mişte, nu-i aşa?

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL Rămîne, fireşte, doar a treia presupunere.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Într-adevăr, ceva din acestea e necesar: sau toate, sau nici unul, sau unele consimt, altele nu, să se îmbine laolaltă.

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL Dar despre primele două situaţii s-a dovedit că nu pot avea loc.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Prin urmare oricine vrea să răspundă cum se cuvine, va propune pe cea rămasă din cele trei.

THEAITETOS Hotărît aşa.

STRĂINUL Întrucît deci unele consimt să se facă îmbinarea, altele nu, lucrurile ar putea să se petreacă aproape ca în materie de litere. Printre acestea, unele nu se armonizează între ele într-un fel, altele se armonizează.

THEAITETOS Cum n-ar fi aşa?

STRĂINUL În ce priveşte vocalele însă, spre deosebire de celelalte litere, ele s-au răspîndit ca un adevărat fir de legătură prin toate, în aşa fel încît fără una din ele este cu neputinţă ca şi celelalte litere să se armonizeze una cu alta.

THEAITETOS Bineînţeles.

STRĂINUL Dar ştie orice ins care literă anume se îmbină cu alta, sau, dacă vrea cineva să facă lucrul în chip potrivit, e nevoie de un meşteşug?

THEAITETOS De un meşteşug.

STRĂINUL De care?

THEAITETOS De cel al gramaticii.

STRĂINUL Nu se întîmplă la fel cu sunetele ascuţite şi grave? Cel ce are cunoştinţă de meşteşugul potrivirii şi nepotrivirii sunetelor este cultivat în materie de muzică, cel ce nu ştie asta e incult.

THEAITETOS Chiar aşa.

STRĂINUL Iar privitor la celelalte meşteşuguri sau la ignoranţa lor, vom afla situaţii asemănătoare.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Dar atunci? În măsura în care am admis că şi genurile luate ca atare au parte între ele de îmbinare, oare nu e necesar să se înainteze în argumentări cu ajutorul unei ştiinţe, dacă vrea cineva să arate în chip corect care dintre genuri se armonizează între ele şi care nu? Atunci desigur că el ar indica pe cele care pot trece prin toate, dacă există vreunele care să se împreuneze cu ele astfel încît să poată face îmbinări, sau invers, ar arăta ce diviziuni sînt de făcut, dacă printre întreguri ar apărea un temei de diviziune.

THEAITETOS Cum să nu aibă el nevoie de o ştiinţă, poate chiar de cea mai înaltă?

STRĂINUL La rîndul ei, cum se va numi aceasta, Theaitetos? Sau, pe toţi zeii, fără să ne fi dat seama, poate am căzut asupra ştiinţei oamenilor desprinşi de nevoi, întîmplîndu-ni-se astfel ca, în căutarea sofistului, să fi dat mai întîi peste filosof?[44]

THEAITETOS Cum de spui asta?

STRĂINUL A divide după genuri şi a nu privi drept diferită o specie identică sieşi, nici una diferită drept aceeaşi, oare nu va ţine, după noi, de arta dialecticii?

THEAITETOS Da, vom spune.

STRĂINUL Atunci, acela care este în stare să facă aşa ceva, anume să vadă o singură Idee în mai multe care subzistă fiecare separat, să o vadă îndeajuns extinsă peste tot mai multe, deosebite între ele, drept învăluite de una din afara lor, după cum vede, din nou, una singură stăruind, ca una în mai multe întreguri, ca şi mai multe, definite cu totul separat; iată ce înseamnă a şti să deosebeşti, după cîte un gen, ce anume pot avea în comun feluritele lucruri şi ce nu.

THEAITETOS Întocmai aşa.

STRĂINUL Dar nu cred că vei atribui capacitatea dialectică decît celui ce practică o dreaptă şi cinstită filosofare.

THEAITETOS Într-adevăr, cum s-o atribui altcuiva?

STRĂINUL Pe filosof aşadar l-am putea întîlni într-un asemenea loc fie acum, fie mai tîrziu, dacă l-am căuta, deşi nu e lesne de surprins limpede nici el, în timp ce dificultatea de a-l afla pe sofist este diferită.

THEAITETOS În ce sens?

STRĂINUL Acesta din urmă, trăgîndu-se înspre întunecimea a ce nu este şi deprins cu ea este anevoie de prins cu mintea, tocmai din cauza întunecimii locului [de refugiu]. Nu-i aşa?

THEAITETOS Aşa s-ar zice.

STRĂINUL Pe cînd filosoful, care se pleacă neîncetat asupra ideii de fiinţă a lucrurilor cu argumentările sale, nu este nici el uşor de surprins, tocmai datorită strălucirii zonei unde se aşează. Căci, la cei mai mulţi oameni, ochii sufletului nu pot îndura să contemple condiţia divină a lucrurilor.

THEAITETOS Şi aceasta pare să fie aşa, nu mai puţin ca spusele anterioare.

STRĂINUL Prin urmare am putea întreprinde chiar îndată, în cazul că am dori-o, cercetarea aceasta în chip mai lămurit pentru noi. În schimb, despre sofist este îndeajuns de limpede acum că nu trebuie să-l slăbim din ochi o clipă, pînă ce nu-l vom avea sub ochi.

THEAITETOS Drept vorbeşti.

STRĂINUL După ce, aşadar, am admis că printre genuri unele autorizează îmbinarea lor, altele nu, şi unele cu mai puţine genuri, altele cu mai multe, în timp ce altele care le străbat pe toate nu sînt împiedicate de nimic să se întovărăşească cu toate, să ducem mai departe argumentul nostru, întreprinzînd cercetarea, nu asupra tuturor Ideilor, spre a nu ne rătăci printre prea multe, ci asupra unora alese, ca fiind mai însemnate, şi astfel să vedem mai întîi felul fiecăreia, apoi cum se comportă ea în privinţa

capacităţii de a se îmbina cu altele, în aşa fel încît, chiar dacă n-am putea prinde prea limpede cu mintea atît fiinţa lucrurilor cît şi nefiinţa lor, măcar să nu fim cu totul lipsiţi de raţiunea lor, pe cît o autorizează natura cercetării noastre, precum şi să vedem dacă nu cumva ne e îngăduit să ne liberăm de greutăţi nepedepsiţi, atunci cînd spunem despre aceea ce nu este că într-adevăr nu este.

THEAITETOS Trebuie, desigur.

STRĂINUL Acum, dintre genurile enumerate adineauri, cele mai însemnate sînt fiinţa lucrurilor însăşi, starea şi mişcarea.

THEAITETOS Din plin, într-adevăr.

STRĂINUL Şi am declarat cu privire la ultimele două că sînt de neîmbinat între ele.

THEAITETOS Negreşit.

STRĂINUL În schimb fiinţa lucrurilor este îmbinată cu fiecare, de vreme ce ambele sînt, într-un fel.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Atunci trei sînt genurile ivite.

THEAITETOS Chiar aşa.

STRĂINUL Asta înseamnă că fiecare dintre ele este altul decît celelalte două, dar acelaşi faţă de sine.

THEAITETOS Aşa cum spui.

STRĂINUL Numai că, ce oare afirmărăm acum, rostind cuvintele „acelaşi” şi „altul”? Să fi afirmat noi două genuri anumite, altele decît cele trei, dar necesar îmbinate statornic cu ele, astfel încît cercetarea să trebuiască a fi făcută asupra existenţei a cinci genuri, nu asupra a trei? Sau cumva ne-a rămas ascuns faptul că atît prin „acelaşi” cît şi prin „altul” denumim ca şi unul din genurile acelea?

THEAITETOS Poate.

STRĂINUL Dar desigur, mişcarea şi starea nu sînt nici „altul”, nici „acelaşi”.

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL Oricum am califica în comun mişcarea şi starea, nici una dintre ele nu poate fi aşa ceva.

THEAITETOS Cum asta?

STRĂINUL Mişcarea ar sta atunci pe loc şi invers, starea s-ar mişca. Căci în ambele cazuri, dacă vreunul din termeni s-ar schimba în celălalt, el îl va sili pe celălalt să-şi prefacă, la rîndu-i, natura în contrariul său, întrucît se împărtăşeşte din contrariu.

THEAITETOS Firește, întru totul.

STRĂINUL În schimb ambele trebuie să se împărtăşească de la faptul de-a fi aceleaşi [identice] şi de-a fi altele [diferite].

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Ca atare nu trebuie să spunem că mişcarea este una cu identicul sau cu diferitul, nici starea.

THEAITETOS Nu, desigur.

STRĂINUL În schimb, să concepem noi că fiinţa lucrurilor şi identicul sînt una?

THEAITETOS Poate că da.

STRĂINUL Dacă însă fiinţa lucrurilor şi identicul nu ar manifesta nici o deosebire, atunci din nou, spunînd că amîndouă

— mişcarea şi starea — au parte de fiinţă, am declara că ele însele sînt una, ca fiind,.

THEAITETOS Dar e cu neputinţă să fie una.

STRĂINUL Este atunci cu neputinţă şi ca identicul să fie una cu fiinţa lucrurilor?

THEAITETOS Probabil aşa.

STRĂINUL Să rînduim într-adevăr identicul drept o a patra Idee, pe lîngă celelalte trei?

THEAITETOS Întocmai.

STRĂINUL Cum atunci? Trebuie ca urmare spus că diferitul reprezintă o a cincea specie? Sau cumva acesta şi fiinţa lucrurilor trebuie gîndite ca două nume puse asupra unui aceluiaşi gen?

THEAITETOS Poate.

STRĂINUL Dar vei admite lucrul acesta, cred eu, că dintre realităţi, o parte sînt statornic invocate în ele însele, o altă parte în relaţie cu alte realităţi.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Iar alteritatea [faptul de a fi altul] este statornic faţă de altul, nu?

THEAITETOS Aşa.

STRĂINUL Nu acesta ar fi cazul, dacă într-adevăr fiinţa şi alteritatea nu s-ar deosebi defel; ci, întrucît alteritatea ar participa la ambele Idei, odată cu fiinţa lucrurilor, s-ar întîmpla şi ca unul dintre cei diferiţi să fie diferit, dar nu faţă de ceva diferit. Acum însă ne este pur şi simplu vădit că orice ar fi alteritatea, îi revine în chip necesar să fie ce este ea însăşi faţă de ceva diferit.

THEAITETOS Aşa stau lucrurile cum spui.

STRĂINUL Atunci prin firea ei alteritatea trebuie declarată ca fiind a cincea între speciile[45] pe care le-am pus în lumină.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Şi vom spune că ea le străbate pe toate celelalte. Căci fiecare este alta decît celelalte, nu prin natura ei, ci prin participarea la Ideea de alteritate.

THEAITETOS Întru totul aşa.

STRĂINUL Să rostim atunci următoarele despre cele cinci genuri luate unul cîte unul?

THEAITETOS Ce anume?

STRĂINUL Mai întîi, că mişcarea este întru totul diferită de stare. Sau cum să spunem?

THEAITETOS Aşa.

STRĂINUL Ea nu este deci stare pe loc?

THEAITETOS Nicidecum.

STRĂINUL Pe de altă parte ea este [are fiinţă], întrucît participă la fiinţa lucrurilor.

THEAITETOS Este.

STRĂINUL Din nou, mişcarea este diferită de identic.

THEAITETOS Pare-se.

STRĂINUL Ca atare ea nu e identicul.

THEAITETOS Nu, într-adevăr.

STRĂINUL Numai că, bineînţeles, ea era identică cu sine, prin aceea că toate se împărtăşeau de la identitate.

THEAITETOS Din plin.

STRĂINUL Faptul că mişcarea este şi, deopotrivă, nu este ceva identic trebuie acceptat fără indignare, căci nu am vorbit în acelaşi sens atunci cînd am spus că ea este şi nu este ceva identic, ci numind-o ceva identic vorbim aşa prin participarea ei la identitatea faţă de sine, în timp ce spunînd că nu este aceeaşi o facem datorită îmbinării ei cu altul, prin care s-a desprins de identic, nu mai este acesta ci e diferită, aşa încît pe drept se poate spune despre ea cum că nu este ceva identic.

THEAITETOS Întru totul aşa.

STRĂINUL Aşadar, în cazul că mişcarea însăşi s-ar împărtăşi într-un fel de la stare, chiar şi atunci nu ar fi de fel absurd să folosim denumirea de mişcare statică.

THEAITETOS Ba ar fi cît se poate de drept, din moment ce am fi recunoscut că unele dintre genuri admit să se îmbine între ele, altele nu.

STRĂINUL Şi într-adevăr, la dovada acestui lucru ajunsesem încă înaintea celor de acum, anume argumentînd că i se întîmplă aşa prin natură.

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL Să ne întrebăm atunci din nou: oare mişcarea este diferită de diferit[46], aşa cum era diferită atît de identic cît şi de stare?

THEAITETOS Neapărat.

STRĂINUL Atunci ea nu este diferită şi potrivit cu argumentarea de acum, este într-un fel diferită.

THEAITETOS E drept.

STRĂINUL Dar apoi? Vom spune oare că e diferită de cele trei, dar de a patra nu, sau să recunoaştem că sînt cinci genuri în joc, cu privire la care şi pe temeiul cărora ne propunem să facem cercetarea?

THEAITETOS Dar e cu neputinţă să admitem că numărul lor e mai mic decît cel indicat adineaori.

STRĂINUL Atunci să declarăm, combătând fără sfială, că mişcarea este alta decît fiinţa lucrurilor?

THEAITETOS Cît se poate de adevărat.

STRĂINUL Rezultă în chip limpede că mişcarea ţine cu adevărat de ceea ce nu este ea şi de existenţă de vreme ce participă la fiinţa lucrurilor?

THEAITETOS Foarte limpede.

STRĂINUL În chip necesar deci nefiinţa lucrurilor revine mişcării, ca şi tuturor genurilor. Căci potrivit tuturor, natura alterităţii, făcînd pe fiecare altul decît fiinţa lucrurilor, aduce nefiinţa. Şi într-adevăr pe toate, potrivit cu cele spuse, le vom putea numi pe drept ca nefiind, dar deopotrivă, de vreme ce participă la fiinţa lucrurilor ca fiind şi ca realităţi.

THEAITETOS Ar fi cazul.

STRĂINUL Prin urmare, cu privire la orice Idee, există multă fiinţă, dar şi nesfîrşit de multă nefiinţă[47].

THEAITETOS Aşa se pare.

STRĂINUL Atunci şi despre fiinţa însăşi a lucrurilor trebuie spus că e diferită de celelalte.

THEAITETOS Negreşit.

STRĂINUL Iar astfel, ori de cîte ori altele sînt, de atîtea ori fiinţa nu este; căci acestea pe de-o parte nu sînt fiinţa una, în ea însăşi, iar pe de alta nesfîrşit de multe altele nu sînt, la rîndul lor.

THEAITETOS Probabil aşa.

STRĂINUL Aşadar, nici aceste lucruri n-ar trebui să trezească proteste, de vreme ce prin firea lor genurile se îmbină între ele. Dacă însă cineva nu ar fi de acord, atunci ar trebui să ne convingă şi astfel să ne abată ele la consecinţele argumentărilor anterioare.

THEAITETOS Pe drept ai spus asta.

STRĂINUL Să mai vedem următoarele.

THEAITETOS Ce anume?

STRĂINUL Ori de cîte ori vorbim despre ceea ce nu este, pare-se, noi nu rostim ceva contrariu fiinţei lucrurilor, ci doar diferit de ea.

THEAITETOS Cum asta?

STRĂINUL Astfel, cînd calificăm ceva ca „nefiind mare”, părem noi a indica prin formularea noastră micul, mai degrabă decît egalul?

THEAITETOS Cum s-o facem?

STRĂINUL Aşadar, nu vom fi de acord să spunem că negaţia înseamnă contrariul, ci doar că „ne” ori „nu” indică un lucru dintre cele diferite, cînd sînt puse înaintea numelor respective, sau mai degrabă înaintea lucrurilor asupra cărora sînt instituite numele pronunţate după negaţie.

THEAITETOS Întocmai aşa.

STRĂINUL Dar să ne mai gîndim la acest lucru, dacă-ţi pare şi ţie potrivit.

THEAITETOS La care?

STRĂINUL S-ar zice că natura diferitului se distribuie întocmai cunoaşterii.

THEAITETOS Cum asta?

STRĂINUL Aceasta din urmă este şi ea una, într-un fel; dar cîte o parte a ei, ivită pentru un domeniu anumit, posedă de fiecare dată o denumire distinctă, proprie ei. De aceea să vorbim despre mai multe arte şi ştiinţe.

THEAITETOS Pe deplin aşa.

STRĂINUL Prin urmare şi cu părţile alterităţii, chiar dacă aceasta e de natură unică, s-a întîmplat acelaşi lucru.

THEAITETOS Probabil. Dar în ce privinţă să spunem aşa?

STRĂINUL Faţă de frumos există oare ceva de ordinul alterităţii, care i se opune?

THEAITETOS Există.

STRĂINUL Partea aceasta o vom declara noi anonimă, sau are un nume?

THEAITETOS Are unul. Căci aceea ce declarăm noi „ne-frumos” nu este diferit de altceva, de fiecare dată, decît de natura frumosului.

STRĂINUL Atunci spune-mi şi acest lucru.

THEAITETOS Care?

STRĂINUL Ne-frumosul s-a dovedit el a fi altceva decît un gen distinct printre realităţi, opus la rîndul său din nou faţă de una dintre realităţi?

THEAITETOS Chiar aşa.

STRĂINUL După cîte ni se arată, ne-frumosul se vădeşte a reprezenta un fel de opoziţie în care intră ceea ce este cu ceea ce este.

THEAITETOS Cît se poate de drept.

STRĂINUL Dar potrivit argumentării noastre, frumosul să facă el parte dintre realităţi într-o măsură mai mare decît ne-frumosul?

THEAITETOS Nicidecum.

STRĂINUL Iar la fel trebuie spus că au parte de fiinţă ne-marele şi marele însuşi?

THEAITETOS La fel.

STRĂINUL Atunci şi ne-justul trebuie pus în raport cu justul, prin faptul că unul nu este mai mult decît altul, nu?

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Iar despre celelalte vom spune la fel, de vreme ce prin natura sa alteritatea s-a dovedit a face parte dintre cele reale, iar dacă ea este, neapărat că şi părţile ei nu sînt mai puţin.

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL După cîte se pare, aşadar, opoziţia reciprocă dintre natura unei părţi a alterităţii şi natura unei părţi a ceea ce este nu reprezintă mai puţin, dacă se cuvine să spunem aşa, fiinţa a ceea ce este ca atare[48], opoziţia neînsemnînd ceva contrariu faţă de ceea ce este, ci doar diferit de el.

THEAITETOS Foarte limpede, într-adevăr.

STRĂINUL Cum să numim atunci opusul?

THEAITETOS Evident „cel ce nu este”, pe care-l căutăm din pricina sofistului, acesta este acum în joc.

STRĂINUL Întrucît, aşa cum spui, el nu este defel lipsit de fiinţă[49] mai mult decît altele, să nu cutezăm oare chiar de pe acum a spune că aceea ce nu este are parte de fiinţă în chip ferm, cu natura sa proprie, şi că aşa cum marele era mare şi frumosul frumos, iar nemarele ne-mare şi ne-frumosul ne-frumos, la fel, pe baza aceluiaşi argument, ceea ce nu este a fost şi rămîne ceea ce nu este, o Idee determinată în sînul nu-meroaselor realităţi ce sînt? Sau poate, Theaitetos, păstrezi vreo neîncredere faţă de aceasta?

THEAITETOS Nici una.

STRĂINUL Ştii că ne-am aşezat, faţă de Parmenide, mult dincolo de interdicţia pusă de el?

THEAITETOS Cum oare?

STRĂINUL Am sfîrşit prin a dobîndi, odată cu desfăşurarea cercetării noastre, mai mult decît îngăduia el să se prindă cu mintea.

THEAITETOS Cum oare?

STRĂINUL Fiindcă el spune cam aşa:

„Căci niciînd vreo constrângere nu va putea face să fie lucrurile ce nu sînt;

Ci depărtează-ţi cugetul de această cale de cercetare”.

THEAITETOS Într-adevăr aşa spune.

STRĂINUL Noi, în schimb, nu numai că am dovedit despre cele ce nu sînt cum că sînt, dar chiar am scos în evidenţă Ideea ce revine lui „ce nu este”. Căci dovedind cum că există o anumită natură a alterităţii şi că ea e distribuită asupra tuturor realităţilor unele faţă de altele, am cutezat să spunem, cu privire la partea opusă faţă de fiecare existent, cum că ea ca atare este cu adevărat ceea ce nu este.

THEAITETOS Cît se poate de adevărat mi se pare, Străine, că am vorbit noi.

STRĂINUL Nu mai este atunci cazul să ni se obiecteze că, punînd în lumină pe ce nu este drept contrariu a ce este, cutezăm totuşi a declara că este. Căci privitor la contrariul a ceva, ne-am scutit de mult să ne întrebăm dacă este sau nu, dacă are noimă sau e cu totul neraţional. Despre ceea ce am declarat acum ca fiind ceea ce nu este, ar fi cazul sau să ne convingă prin argumentare cineva că a fost rău denumit, sau, atîta vreme cît nu o poate face, să rămînă valabil şi pentru el, aşa cum susţinem noi, anume că genurile se îmbină între ele, că atît fiinţa lucrurilor cît şi alteritatea le străbat pe toate şi că, împăcate între ele, diferitul, împărtăşindu-se de la fiinţă, există prin această participaţie, nefiind desigur genul de la care se împărtăşeşte, ci rămînînd diferit, iar diferit fiind de fiinţa lucrurilor, el este neapărat şi cît se poate de limpede ceea ce nu este. Cît despre fiinţa lucrurilor, care la rîndul ei s-a împărtăşit de la alteritate, urmează să fie diferită de celelalte genuri, iar diferită de ele toate fiind, ea nu este nici fiecare dintre ele, nici toate la un loc, în afară de sine, astfel încît, fără putinţă de tăgadă, fiinţa lucrurilor la rîndul ei de mii şi mii de ori nu este, iar celelalte, fiecare luat ca atare sau toate la un loc, în multe cazuri sînt, în multe nu sînt.

THEAITETOS E drept.

STRĂINUL Dar şi în ce priveşte aceste situaţii contrarii[50], dacă cineva nu le dă crezare, fie îi rămîne să analizeze lucrurile şi să rostească ceva mai potrivit decît cele spuse acum, fie, ca şi cum, ceva greu ar fi fost conceput, se complace în a trage raţionamentele cînd într-o parte cînd într-alta, trudindu-se cu lucruri ce nu merită multă trudă cum se vădeşte acum. Căci aşa ceva e lipsit de orice eleganţă şi la îndemîna oricui, pe cînd celălalt demers este greu şi în acelaşi timp frumos.

THEAITETOS Care anume?

STRĂINUL Cum spuneam şi mai înainte că trebuie făcut: lăsînd la o parte toate acestea, ca fiind la îndemîna oricărui interlocutor, să fii în stare a urmări cu gîndul pe cel ce declară că un lucru, diferit fiind, este într-un fel acelaşi, cît şi că, acelaşi fiind, el este diferit, spre a vedea pe ce cale şi sub ce raport li se atribuie o însuşire sau alta. În schimb a declara pur şi simplu că identicul e diferit, şi diferitul identic, ca şi marele mic şi micul mare, precum şi a se complace, astfel în a înfăţişa permanent contrariile în cadrul argumentării, nu este tocmai un fel valabil de a obiecta, fiind doar dovada lipsei de maturitate în comerţul cu lucrurile.

THEAITETOS Întru totul aşa.

STRĂINUL Căci într-adevăr, prea bunul meu, a încerca să separi toate de tot nu este mai întîi potrivit, şi cu-adevărat dovedeşte o totală înstrăinare de orice armonie şi spirit filosofic.

THEAITETOS Cum aşa?

STRĂINUL A desprinde fiecare lucru de toate sfîrşeşte cu dispariţia posibilităţii de-a cuvînta. Căci vorbirea ne-a fost dată prin împletirea între ele a genurilor.

THEAITETOS E drept.

STRĂINUL Acum poţi vedea cît de la locul lui a fost să combatem adineaori pe aceştia, silindu-i să admită că genurile se îmbină unele cu altele.

THEAITETOS În ce sens?

STRĂINUL În sensul că vorbirea este, pentru noi, un gen al celor reale. Lipsiţi fiind de aceasta, ne-am lipsi de ce este mai de seamă pentru filosofare. Dar ne mai trebuie, în clipa de faţă, să convenim asupra a ce este vorbirea [întemeiată][51], iar dacă am fi lipsiţi de ea şi n-ar exista defel, noi nici nu am mai putea, într-un fel, spune ceva. Şi am fi lipsiţi de ea, dacă am recunoaşte că nu există nici o îmbinare, a nimic cu nimic.

THEAITETOS E drept acest lucru. Dar n-am înţeles bine pentru ce anume ar fi acum cazul să convenim asupra vorbirii [întemeiate].

STRĂINUL Poate că vei înţelege cel mai lesne urmărindu-mă pe această cale.

THEAITETOS Pe care?

STRĂINUL Iată, ceea ce nu este ni s-a arătat a fi unul anumit între genuri, răspîndit prin toate cele reale.

THEAITETOS Într-adevăr.

STRĂINUL Aşadar, ce ar rămîne de cercetat după aceasta este dacă el se îmbină cu opinia şi vorbirea.

THEAITETOS Dar de ce?

STRĂINUL Neîmbinîndu-se cu acestea, toate ar fi în chip necesar adevărate, pe cînd îmbinîndu-se, atît opinia cît şi vorbirea devin false. Căci a judeca şi a da expresie celor ce nu sînt, aceasta înseamnă de fapt a se produce falsul în gîndire ca şi în vorbire.

THEAITETOS Aşa.

STRĂINUL Iar dacă există falsul, există şi înşelăciunea.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Existînd înşelăciunea, în chip necesar toate lucrurile se umplu de la bun început de imagini, de icoane şi de plăsmuiri.

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL Numai că, despre sofist am spus că s-a tras în ascunzişul acesta, tăgăduind în vreun fel că ar exista falsitate. Căci aceea ce nu este n-ar putea fi nici gîndit de către cineva, nici formulat, întrucît el nu se împărtăşeşte defel şi nicăieri de la fiinţă.

THEAITETOS Aşa spunea el.

STRĂINUL Acum însă şi acesta s-a dovedit părtaş la fiinţa lucrurilor, aşa încît poate că sofistul nu ar mai da lupta pe această temă. În schimb el ar putea susţine că unele dintre genuri au parte de nonexistenţă, altele nu, iar vorbirea şi opinia

ar fi dintre cele ce n-au parte, astfel încît ar da lupta în continuare, spunînd că meşteşugul imaginilor şi plăsmuirilor, de care afirmăm că ţine el, pur şi simplu n-ar exista, de vreme ce opinia şi vorbirea nu participă la ce nu este. Falsitatea nu s-ar ivi defel fără o asemenea întovărăşire. De aceea sîntem datori să analizăm mai întîi vorbirea, opinia, ca şi puterea de închipuire în ce sînt ele, pentru ca, avîndu-le în faţă să vedem şi întovărăşirea lor cu ceea ce nu este, apoi făcînd aşa să dovedim că falsitatea există, iar dovedind-o să înlănţuim în ea pe sofist, dacă într-adevăr el e osîndit la aceasta, sau atunci să-l dezlegăm şi să-l căutăm într-alt gen.

THEAITETOS S-ar zice, Străine, că e întru totul adevărată spusa noastră de la început despre sofist, cum că ţine de un gen greu de vînat. El pare un adevărat sac de probleme, iar atunci cînd ţi-o pune în faţă pe vreuna dintre ele eşti silit să o ataci din greu, înainte de-a te putea apropia de el. De abia am trecut prin problema, cum că ceea ce nu are parte de fiinţă nu este, iar el ne-a şi pus înainte o alta, trebuind acum să dovedim prezenţa falsităţii în materie de vorbire şi de opinie, iar apoi poate se va ridica o altă problemă şi încă una, în continuare; după cîte se pare, capătul nu se va arăta niciodată.

STRĂINUL Curaj, Theaitetos. Trebuie mers mereu înainte, oricît de mic ne-ar fi pasul. Ce ar face, pus în faţa altor probleme, acela care s-ar descuraja de pe acum, decît să nu obţină nimic de la ele, sau să se vadă respins din nou îndărăt? Potrivit cu spusa proverbului, cu greu ar putea un asemenea om cuceri cetatea. Acum, prea bunule, de vreme ce am scos la capăt cele ce spui, înseamnă că întăritura cea mai înaltă a fi fost cucerită, celelalte fiind mai scunde şi mai uşor de cucerit.

THEAITETOS Bine spui.

STRĂINUL Aşa cum am arătat adineaori, să luăm mai întîi în considerare vorbirea [întemeiată] şi opinia, spre a aprecia mai lămurit dacă ele sînt atinse de ceea ce nu este sau dacă amîndouă sînt întru totul adevărate, nici una dintre ele nefiind vreodată falsă.

THEAITETOS E drept.

STRĂINUL Hai deci, aşa cum spuneam privitor la Idei şi la litere, să facem cercetarea şi cu privire la cuvinte; căci pe această cale ar putea să ni se arate ceea ce căutăm acum.

THEAITETOS Ce trebuie aflat despre cuvinte?

STRĂINUL Dacă se armonizează între ele toate, sau nici unul, sau dacă unele o îngăduie, iar altele nu.

THEAITETOS Este desigur evident că unele o îngăduie, altele nu.

STRĂINUL Poate că vrei să spui aceasta: cum că unele, rostite fiind legat şi indicînd ceva, se armonizează, altele, nesemnificînd nimic prin înşiruire, nu se armonizează.

THEAITETOS În ce sens spui aceasta?

STRĂINUL Aşa cum socoteam că gîndeşti tu consimţind. Căci ne stau la dispoziţie două genuri de indicare a fiinţei pe calea glasului.

THEAITETOS Cum aşa?

STRĂINUL Pe de-o parte avem nume, pe de alta verbe.

THEAITETOS Lămureşte-le pe fiecare.

STRĂINUL Pe unul, ca fiind indicare de acţiuni, îl numim verb.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Pentru celălalt, ca purtînd asupra celor ce exercită acţiunile desemnarea instituită este de nume.

THEAITETOS Întocmai aşa.

STRĂINUL Acum, din înşirarea numelor singure nu poate ieşi o vorbire, nici clin rostirea verbelor fără de nume.

THEAITETOS Asta nu învăţasem.

STRĂINUL Aşadar este limpede că te gîndeai la altceva adineaori, consimţind; căci eu tocmai aceasta înţelegeam să spun, cum că înşiruite astfel nu încape vorbire.

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL De pildă, cuvinte ca: „merge", ,,aleargă", „doarme" şi alte verbe cîte indică acţiuni, chiar de le-ar înşira cineva pe toate, încă n-ar alcătui o vorbire.

THEAITETOS Cum s-o facă?

STRĂINUL Şi tot astfel, dacă ar spune: „leu", „cerb", „cal" şi ar rosti toate numele celor ce săvîrşesc acţiunile, nici potrivit cu o asemenea înşiruire nu s-ar alcătui o vorbire. Căci rostirea nu indică, nici aici nici acolo, vreo acţiune ori vreo lipsă de acţiune, nici fiinţa[52] a ceva ce este ori a ceva ce nu este, mai înainte de a se îmbina verbele cu numele. În schimb atunci s-a armonizat şi deopotrivă s-a născut vorbirea producîndu-se o primă înlănţuire, într-un sens vorbirea elementară şi cea mai scurtă.

THEAITETOS Cum spui asta?

STRĂINUL Cînd cineva afirmă: „omul învaţă", admiţi că vorbirea aceasta este cea mai scurtă şi elementară?

THEAITETOS În ce mă priveşte, da.

STRĂINUL Căci se arată atunci ceva cu privire la cele ce sînt, fie prezente, fie trecute, fie viitoare, şi nu se denumeşte doar, ci se şi determină ceva, înlănţuindu-se verbele cu numele. De aceea şi spuneam că a vorbi nu înseamnă doar a denumi, drept care am şi dat înlănţuirii acesteia numele de vorbire.

THEAITETOS Pe drept.

STRĂINUL În chipul acesta la fel cum printre lucruri unele se armonizau între ele, altele nu, printre semnalele vocii unele nu se armonizează, pe cînd altele au dat, armonizîndu-se, vorbirea.

THEAITETOS Întru totul aşa.

STRĂINUL Ar mai fi ceva mărunt de spus.

THEAITETOS Ce?

STRĂINUL Faptul că în chip necesar vorbirea este despre ceva, atunci cînd are loc, fiindu-i cu neputinţă să nu fie despre ceva.

THEAITETOS Aşa, desigur.

STRĂINUL Atunci acel ceva trebuie să fie şi de un fel anumit.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Să ne ţintim gîndul la propriul nostru caz.

THEAITETOS Aşa trebuie.

STRĂINUL Voi glăsui acum către tine cu o vorbire ce pune laolaltă lucrul şi acţiunea, prin nume şi verb. Tu ai să-mi spui despre ce se face vorbirea.

THEAITETOS Aşa voi face, pe cît pot.

STRĂINUL „Theaitetos şade”. E întinsă vorbirea?
THEAITETOS Nu, e măsurată.
STRĂINUL E datoria ta atunci să spui despre cine se face vorbire şi cu privire la ce.
THEAITETOS E limpede că despre mine şi cu privire la starea mea.
STRĂINUL Dar ceastălaltă?
THEAITETOS Care?
STRĂINUL „Theaitetos, cu care stau de vorbă acum, zboară”.
THEAITETOS Şi despre asta n-aş putea spune altfel decît că e despre mine şi cu privire la starea mea.
STRĂINUL Însă noi declarăm că fiecare dintre vorbiri este neapărat de un fel anumit.
THEAITETOS Da.
STRĂINUL Atunci de ce fel să spunem că este fiecare?
THEAITETOS Un fel ar fi falsul, celălalt adevăratul.
STRĂINUL Dar vorbirea adevărată dă glas celor ce sînt, aşa cum stau lucrurile cu privire la tine.
THEAITETOS Cum să nu?
STRĂINUL Pe cînd cea falsă exprimă altceva decît cele ce sînt.
THEAITETOS Da.
STRĂINUL Prin urmare, pe cele ce nu sînt le exprimă ca fiind.
THEAITETOS Aşa, întrucîtva.
STRĂINUL Dar ca fiind altele, printre cele ce sînt, cu privire la tine. Căci privitor la fiecare lucru, spuneam, multe într-un sens sînt cele ce sînt, multe ce nu sînt.
THEAITETOS Cu adevărat aşa.
STRĂINUL Vorbirea pe care am făcut-o despre tine a doua oară trebuia să fie, în primul rînd, după cîte am stabilit cu privire la vorbiri, una din cele mai scurte.
THEAITETOS Cel puţin aşa am căzut de acord.
STRĂINUL Apoi trebuia să fie despre cineva.
THEAITETOS Într-adevăr.
STRĂINUL Dacă nu e despre tine, nu e despre nimeni altcineva.
THEAITETOS Cum să fie?
STRĂINUL Iar nefiind despre nimeni, nici nu putea fi vorbire în vreun fel. Am arătat într-adevăr că e cu neputinţă ca vorbirea să nu poarte asupra nimănui.
THEAITETOS Cît se poate de drept.
STRĂINUL Şi totuşi, cele spuse despre tine, numindu-le pe cele diferite ca identice, iar pe cele ce nu sînt ca fiind, dovedesc din plin o asemenea îmbinare de verbe şi nume ce poate foarte bine să dea efectiv naştere vorbirii false.
THEAITETOS Chiar aşa, firește.
STRĂINUL Dar cum? Oare nu e de pe acum limpede că gîndirea, precum şi opinia şi închipuirea, pot toate să devină, ca genuri, atît false cît şi adevărate în cugetele noastre?
THEAITETOS Cum?
STRĂINUL Vei înţelege acest lucru mai lesne dacă vei prinde mai întîi sensul lor propriu şi cum se deosebesc între ele.
THEAITETOS Dă-mi-l atunci.

STRĂINUL Gîndirea şi vorbirea trebuie înţelese ca fiind una; numai că dialogul lăuntric al cugetului cu sine, fără de glas, a fost numit de oameni gîndire.

THEAITETOS Aşa întru totul.

STRĂINUL Însă emisiunea pornită din cuget şi trecută prin glas s-a numit vorbire.

THEAITETOS Adevărat.

STRĂINUL Pe de altă parte în cazul vorbirii ştim că se produce următorul lucru.

THEAITETOS Care?

STRĂINUL Afirmaţia si negaţia.

THEAITETOS O ştim.

STRĂINUL Iar atunci cînd se produce acest lucru în cuget, pe tăcute, poţi să-l numeşti altfel decît opinie?

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL În schimb atunci cînd situaţia aceasta se produce în cineva, nu prin gîndire ci prin senzaţie, o astfel de experienţă resimţită poate fi potrivit numită altfel decît reprezentare prin imaginaţie?

THEAITETOS Defel.

STRĂINUL Atunci, de vreme ce vorbirea putea fi adevărată ori falsă, iar gîndirea se manifesta ea însăşi ca fiind dialog al sufletului cu sine, în timp ce opinia ca rezultat al gîndirii, iar cînd spunem „se pare” are loc un amestec de senzaţie şi opinie, rezultă în chip necesar că şi acestea, înrudite fiind cu vorbirea, sînt într-unele cazuri şi cîteodată false.

THEAITETOS Cum să nu?

STRĂINUL Observi că judecata şi vorbirea falsă au putut fi descoperite mai curînd decît ne aşteptam, cînd ne temeam adineaori că truda de a cerceta un asemenea lucru m-ar putea trimite la o încercare cu totul zadarnică?

THEAITETOS Observ asta.

STRĂINUL Prin urmare nici faţă de rest să nu deznădăjduim. În măsura în care s-au dovedit acestea, să ne amintim acum de diviziunile anterioare pe bază de specii.

THEAITETOS De care, anume?

STRĂINUL Deosebisem două specii pentru meşteşugul producerii de imagini, una după asemănare, alta plăsmuitoare de ficţiuni.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Dar despre sofist spuneam că sîntem în perplexitate, neştiind în care din două să-l rînduim.

THEAITETOS Aşa era.

STRĂINUL În nedumerirea noastră, ceea ce crea încă mai multă tulburare era apariţia argumentului de natură să combată pe oricine, cum că nici icoana, nici imaginea, nici plăsmuirea nu există defel, fiindcă niciodată şi nicăieri nu există falsitate.

THEAITETOS Adevărat spui.

STRĂINUL Acum însă, de vreme ce s-a dovedit că există vorbire şi opinie falsă, este cu putinţă să existe şi imitaţie a celor ce sînt, iar din această situaţie se poate naşte şi un meşteşug al amăgirii.

THEAITETOS Se poate.

STRĂINUL Dar faptul că sofistul ţinea de una din cele două, este ceva stabilit dinainte între noi, mai sus.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Atunci să încercăm din nou, despicînd în două genul ce ne stă în faţă, a ne orienta statornic după partea dreaptă a diviziunii, urmărind care este lumea sofistului, pînă ce, desprinzîndu-l de tot ce are comun cu alţii şi punîndu-i de o parte natura proprie, îl vom putea face vădit, în primul rînd nouă înşine, apoi şi celor care, prin firea lor, sînt familiarizaţi cu metoda pusă în joc.

THEAITETOS Drept spui.

STRĂINUL Nu făceam începutul dezbaterii noastre deosebind între meşteşugul de a produce şi cel de a lua în stăpînire?

THEAITETOS Da.

STRĂINUL În ce priveşte meşteşugul înstăpînirii asupra a ceva, sofistul s-a dovedit a face parte din cel al vânătorii, al disputei, al comerţului, precum şi din alte specii de acest soi?

THEAITETOS Pe deplin aşa.

STRĂINUL Acum în schimb, de vreme ce a fost cuprins în meşteşugul mimeticii, este limpede că însuşi meşteşugul de a produce trebuie împărţit în două de la început. Căci imitaţia este şi ea, de fapt, un fel de-a produce ceva, imagini fireşte, spuneam, iar nu fiecare dintre lucruri. Nu-i aşa?

THEAITETOS Întocmai.

STRĂINUL Să presupunem întîi că în ştiinţa producerii de lucruri există două părţi.

THEAITETOS Care?

STRĂINUL Una divină, cealaltă omenească.

THEAITETOS Nu am înţeles prea bine.

STRĂINUL Dacă ne amintim de cele spuse la început, creatoare este, arătam noi, orice forţă care poate fi cauză de existenţă a celor ce nu existau în prealabil.

THEAITETOS Ne-o amintim.

STRĂINUL Dar despre animalele muritoare toate, precum şi despre plantele cîte cresc pe pămînt, din seminţe şi rădăcini, ca şi toată materia, neînsufleţită, metale şi nemetale, subzistentă pe pămînt, să nu spunem că, neexistînd în prealabil, toate s-au ivit apoi datorită acţiunii divinităţii? Sau să punem în joc părerea şi afirmaţia celor mulţi. . .

THEAITETOS Ce afirmaţii?

STRĂINUL Cum că firea le-a produs de la sine, prin cine ştie ce cauză spontană, fără o raţiune productivă. Să nu spunem că s-au ivit sub o raţiune şi o ştiinţă divină, izvorînd aşadar de la zeu?

THEAITETOS Eu, din cauza vîrstei poate, adesea trec de la o părere la alta. Acum însă, cătînd bine la tine şi înţelegînd că tu le socoteşti pe acelea produse de zeu, mi-am spus că trebuie să cred şi eu aşa.

STRĂINUL Bine ai făcut, Theaitetos. Chiar dacă te socotim din rîndul celor ce, mai tîrziu, ar putea fi dispuşi să creadă într-altfel, am încercat de pe acum să te facem a cădea de acord asupra tezei, pe bază de argumente necesare. De vreme ce însă îţi intuiesc firea, simţind că ea singură, fără argumentări din parte-

ne, se îndreaptă într-acolo unde spui că eşti acum mînat, să lăsăm lucrurile cum sînt, căci ar însemna timp pierdut. Voi stabili deci că lucrurile aşa-zis naturale sînt create printr-o artă divină, pe cînd cele alcătuite din ele de om sînt create printr-una omenească; iar potrivit cu acest argument există două feluri de creaţii: unul omenesc, celălalt divin.

THEAITETOS E drept.

STRĂINUL Două fiind ele, împarte din nou în două pe fiecare.

THEAITETOS În ce fel?

STRĂINUL Iată. În timp ce mai înainte împărţeam în lăţime întreaga ştiinţă a creaţiei în două, acum să facem tăieturi din nou, dar în lungime.

THEAITETOS Fie aşa tăietura.

STRĂINUL În felul acesta se ivesc în totul patru părţi, două omeneşti, prin raport la noi, şi alte două divine, prin raport la zei.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Divizată însă fiind din nou, dar într-alt fel, o parte din fiecare diviziune ar exprima creaţia de lucruri în sine, pe cînd cele două rămase ar putea căpăta cu precădere calificarea de: creatoare de imagini. Iar potrivit cu acestea, din nou ştiinţa creaţiei se divide în două.

THEAITETOS Spune, cum se divide fiecare din nou?

STRĂINUL Despre noi oamenii, într-un fel, precum şi despre celelalte vieţuitoare, ca şi despre elementele din care în chip natural sînt alcătuite, foc, apă şi cele înrudite, ştim bine că toate sînt produse ale zeului, ele fiind create fiecare. Nu-i aşa?

THEAITETOS Aşa.

STRĂINUL Dar fiecare dintre acestea e însoţită de o imagine, dincolo de propria ei realitate, iar şi acele imagini sînt născute printr-un procedeu divin.

THEAITETOS Ce imagini?

STRĂINUL Cele ivite în timpul somnului şi toate vedeniile din timpul zilei născute, cum se spune, de la sine: umbra pe de-o parte, ivită atunci cînd intervine întunericul pe lîngă foc, pe de altă parte îndoitul chip pe care-l fac [în oglindire] lumina proprie şi cea străină întrunite pe suprafeţe strălucitoare şi netede, prilejuind o senzaţie contrară viziunii obişnuite anterioare.

THEAITETOS Într-adevăr, două sînt aceste produse ale creaţiei divine, lucrul însuşi precum şi imaginea ce însoţeşte pe fiecare.

STRĂINUL Dar ce-i cu meşteşugul nostru? Nu vom spune noi, oare că, pe de-o parte facem casa însăşi, prin arta constructorului, în timp ce prin arta picturii facem o alta, un fel de vis omenesc închipuit pentru cei treji?

THEAITETOS Întru totul aşa.

STRĂINUL În felul acesta şi pentru celelalte două serii există două rezultate ale acţiunii noastre creatoare, una privind lucrul însuşi, spunem noi, liber creatoare, alta privind imaginea, aşadar creatoare de imagini, de reproduceri.

THEAITETOS Acum am înţeles mai bine şi pot stabili două specii de creaţie, fiecare îndoită la rîndul ei: cea divină şi cea umană, după una din diviziuni, iar după cealaltă, creaţia a ce

sînt lucrurile în ele însele sau, pe de altă parte, reproducerea lor în imagini.

STRĂINUL Să ne amintim acum că, în ce priveşte producerea de imagini, un gen se dovedea a fi iconic, un altul plăsmuitor de vedenii, dacă falsul e cu adevărat fals şi s-ar înfăţişa firesc drept una dintre realităţi.

THEAITETOS Aşa era într-adevăr.

STRĂINUL Dar aşa se şi înfăţişa falsul, şi de aceea vom putea socoti, fără contestaţie, acestea două drept două specii.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Atunci să determinăm la rîndul ei plăsmuirea de vedenii ca fiind îndoită.

THEAITETOS Cum?

STRĂINUL O parte se plăsmuieşte prin unelte, iar alta prin aceea că producătorul de vedenii se înfăţişează el însuşi ca unealtă.

THEAITETOS Ce înţelegi prin asta?

STRĂINUL Atunci cînd cineva, folosindu-se de trupul său îţi redă întocmai ţinuta sau vocea prin vocea sa, este vorba, cum se şi spune în general, de imitaţia pusă în joc de arta respectivă.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Denumind mimetică partea aceasta a meşteşugului, să o rînduim de o parte. Tot restul să-l trecem cu vederea, neostenindu-ne cu el şi lăsînd pe seama altcuiva să strîngă totul într-o unitate ca şi să-i dea vreo denumire potrivită.

THEAITETOS Să punem separat una, să lăsăm de-o parte alta.

STRĂINUL În fapt este cazul, Theaitetos, ca şi partea primă să fie privită drept îndoită.

THEAITETOS Lămureşte lucrul.

STRĂINUL Printre cei ce imită, unii săvîrşesc aceasta ştiind bine ce imită, alţii în neştiinţă de cauză. Dar ce diviziune mai însemnată putem face decît cea dintre ştiinţă şi neştiinţă?

THEAITETOS Nici una.

STRĂINUL Acum, imitaţia menţionată adineaori nu era oare una de ştiutori? Căci doar cunoscîndu-ţi ţinuta şi cunoscîndu-te pe tine te-ar putea imita cineva.

THEAITETOS Cum altfel?

STRĂINUL Dar privitor la redarea dreptăţii şi, într-un cuvînt, a întregii virtuţi? Oare nu în neştiinţă de cauză, sau pe baza oarecum de opinie, alteori, încearcă atît de stăruitor cei mai mulţi să procedeze în aşa fel încît ceea ce le e doar părere să se manifeste drept ştiinţă intimă, redînd-o cît mai mult în gest si vorbă?

THEAITETOS Prea mulţi fac aşa.

STRĂINUL Dau toţi greş cumva, în încercarea lor de-a părea drepţi fără a fi nicidecum? Sau cu totul invers?

THEAITETOS Cu totul.

STRĂINUL Dar despre imitatorul acesta trebuie spus, cred, că diferă de celălalt: neştiutorul de ştiutor.

THEAITETOS Da.

STRĂINUL Numai că, de unde va lua cineva o denumire potrivită pentru fiecare dintre ei? E limpede că lucrul e greu,

întrucît faţă de diviziunea genurilor după specii a existat o anumită întârziere la înaintaşi, pare-se, şi o lipsă de interes, aşa încît nici unul n-a încercat să facă diviziuni. Aşa se face că nu avem chiar un belşug de calificative. Totuşi, oricît ar părea lucrul de cutezător, să denumim, spre a le putea deosebi lămurit, primul fel de imitaţie, cel pe bază de opinie, imitaţie a părelniciei, iar pe celălalt, pe bază de ştiinţă, imitaţie învăţată.

THEAITETOS Fie aşa.

STRĂINUL Atunci trebuie să-l punem în joc pe cel dintîi; căci sofistul nu era ştiutor, ci simplu imitator.

THEAITETOS Şi încă în chip deosebit.

STRĂINUL Pe imitatorul părelniciei să-l supunem cercetării aşa cum facem cu fierul, căutînd să vedem dacă e fier curat sau are vreo crăpătură în el.

THEAITETOS Să cercetăm.

STRĂINUL Dar are, şi încă numeroase. Într-adevăr, există un tip de imitator simplu, care crede a şti acolo unde are doar păreri, celălalt imitator, avînd singur serioase bănuieli şi temeri, datorită faptului că se află în treabă cu tot felul de argumente şi că ignoră materia în care s-a prefăcut faţă de alţii a fi ştiutor.

THEAITETOS Chiar aşa arată fiecare gen de care ai vorbit.

STRĂINUL Atunci să punem drept *un* gen pe imitatorul simplu, drept un *altul* pe imitatorul prefăcut?

THEAITETOS S-ar zice aşa.

STRĂINUL Iar la rîndul său, genul din urmă să fie unul singur, sau îndoit?[53].

THEAITETOS Vezi tu însuţi.

STRĂINUL Caut să văd, şi-mi apar două tipuri de oameni. Pe cel de un tip îl văd în măsură să pună în joc disimularea în viaţa publică, prin cuvîntări întinse adresate mulţimilor; pe cel de alt tip îl văd în viaţa privată, cuvîntînd scurt şi silind pe insul prins în discuţie să cadă în contradicţie cu sine.

THEAITETOS Cu toată dreptatea spui aşa.

STRĂINUL Atunci cine vom spune noi că este omul elocinţei întinse: omul politic, sau oratorul de masă?

THEAITETOS Oratorul de masă.

STRĂINUL Iar pe celălalt, cum îl vom califica, drept înţelept sau drept sofist?

THEAITETOS Drept înţelept nu s-ar putea, de vreme ce am stabilit că e neştiutor. Totuşi, imitator al înţeleptului fiind, este limpede că va purta un nume înrudit acestuia, şi astfel am şi aflat că el e cel care trebuie socotit cu adevărat ca fiind pe deplin şi în fapt sofistul.

STRĂINUL Atunci să legăm firul întregului, aşa cum am procedat mai înainte, prinzîndu-i în laţ numele şi mergînd de la sfîrşit spre început, nu-i aşa?

THEAITETOS Aşa să facem.

STRĂINUL Cel care ar spune că sofistul adevărat este ,,de acest neam şi sînge", anume că manifestă mimetismul în arta de-a crea contradicţii a părţii amăgitoare din imitaţia pe bază de opinie, o imitaţie ce ţine de genul producerii de plăsmuiri, şi izvorăşte din arta umană iar nu divină a creării de imagini, aducătoare de tot felul de minunăţii în domeniul de creaţie

rezervat argumentărilor, acela va vorbi, pare-se, cît se poate de adevărat.

THEAITETOS Întru totul.

NOTE

[1]Dialogul *Theaitetos* se încheia cu înţelegerea dintre convorbitori de a se întîlni a doua zi, spre a relua dezbaterea de idei. In fapt dialogul de faţă se înscrie mai degrabă în prelungirea lui *Parmenide.*
[2]Referinţele la *Odiseea* sînt la locurile XVII, 485—87 şi apoi la IX, 270 urm.
[3]După Apelt (traducător al dialogului, F. Meiner, 1922, *Anmerkungen* la 217 b-c) dialogul *Parmenide* la care face aici aluzie Platon este probabil o ficţiune. — Te întrebi care dialog şi în ce măsură nu este o ficţiune.
[4]În *Republica* era invers: nu exemplele mici se invocau spre a înţelege pe cele „mari", ci se invocă exemplul măritor al creerii unui stat, spre a se înţelege ce este virtutea într-un cuget individual. Iar aşa cum aici exemplele „mici şi lesne de aflat" vor fi depăşite ca provizorii, la fel ar trebui să fie înregistrat şi exemplul statului drept provizoriu. Din păcate, interpretarea curentă şi chiar cea tradiţională nesocotesc faptul acesta, făcînd din *Republica* o simplă operă politică.
[5]Acum începe cascada de „dihotomii", despre a căror abuzivă înţelegere drept „silogism slăbit" este vorba şi în remarcabila Introducere a lui Alexandru Surdu. În *Lămuriri preliminare* încercăm a da o înfăţişare modernă procedeului, anticipat — ca atîtea alte procedee pretins noi — de scrierile lui Platon.
[6]Va urma o primă definiţie a sofistului. Procedeul care a folosit pentru toate definiţiile ce urmează, se dovedeşte a fi atît de limpede şi de schematizat încît nu merită să fie redat, cum fac majoritatea comentatorilor, prin tabele, total nesemnificative chiar sub raport didactic.
[7]Urmează o a doua încercare de a defini, la fel condusă şi pe aceeaşi bază de „a pune stăpînire pe ceva", dar la un nivel mai ridicat.
[8]A treia definiţie, cu o nuanţă nouă în arta de a se înstăpîni prin schimb. A patra, ar aduce o caracteristică încă mai simplă: înstăpînire prin schimb, cu produse proprii. Platon însuşi, la 244 d, va face din cele două variante două definiţii, aşa cum se constată la 231 d (a se vedea şi nota lui Paul Friedlander, *Platon,* B, III, ed. a 3-a, Walter de Gruyter, 1975" nota 18).
[9]A patra (respectiv a cincea) definiţie: înstăpînire prin luptă. Poate fi de interes încadrarea de aici a eristicii în genul controversei.
[10]„Vorbăria" pare a cuprinde, după unii comentatori, şi dialectica, pe care ascultătorii în general n-o acceptă uşor. Socrate însuşi este decretat drept „flecar" de către adversarii săi, menţionaţi şi uneori chiar prezenţi în alte dialoguri.
[11]„A patra oară", sau, după 231 d, a cincea.
[12]Se deschide o nouă încercare de a defini, una pe bază de „purificare".
[13]Rezumatul acesta, pe baza căruia definiţiile enumerate sînt şase, face inutilă orice punere în ordine şi schematizare, din partea interpretului, asupra metodei şi semnificaţiei aplicării ei. A se vedea *Lămuriri preliminare.* Dar abia a şaptea definiţie care va urma îndată,, va da miezul (şi înţelesul exclusiv, după linii), al dialogului de faţă, aducînd în orice caz o contribuţie hotărîtoare pentru înţelegerea problematicii „fiinţei" la Platon. In situarea platonismului *între* Parmenide şi Heraclit, fără adeziuni; totală faţă de nici unul, analiza făcută ar putea fi într-adevăr socotită piesa centrală a teoriei Ideilor.
[14]Se pregăteşte ultima definiţie.
[15]După Dies (în notele traducerii din *Sofistul,* Guillaume Bude, tome VIII, 3-eme partie, 1925) sensul expresiei folosite ar fi de găsit în *Menexenos* (240 a-c) şi *Legile* (698 c-d): „Datis a primit de la Darius ordinul de-a face prizonieri pe eretrieni şi atenieni, iar ostaşii săi au făcut un lanţ, de la mare pînă la mare, pe întreg teritoriul eretrian, spre a putea vesti Marelui Rege că nimeni nu le scăpase".
[16]Dihotomia este întotdeauna exhaustivă, fiind vorba, cum o va ilustra în curînd Platon însuşi, de *ceva* din sînul realităţii şi complementara sa.
[17]Se putea la fel de bine spune, în loc de nefiinţă la singular, nefiinţe la plural, şi atunci confruntarea cu Parmenide şi-ar fi arătat caracterul ei special, de natură poate să nu infirme pe acesta din urmă cu privire la fiinţa unică.
[18]Lui Theaitetos i se cere să vorbească în conţinut nu în sferă. — Este o întrebare în ce măsură peste tot în dialoguri, atunci cînd se enumeră cazurile particulare şi Socrate întreabă care e conceptul lor, logica obişnuită, cu deosebirea între sferă şi conţinut, nu ar avea un cuvînt începător ele spus. Dar după cum chiar şi în logica obişnuită trebuie gîndită o deosebire între noţiune, obţinută prin simplă abstragere, şi concept, la fel la Platon trebuie deosebit între concept şi Idee, ultima avînd nu numai statutul logic de concept cu *toate* notele păstrate în el, dar şi un statut ontologic.
[19]Abia Aristotel, în *Categorii* la început, va pune ordine în deosebirea dintre contrarii şi contradictorii. Dar aici trebuie spus că nu sînt în joc nici măcar contrariile, ci doar realităţile din cuprinsul „complementarei".
[20]După Isocrate (citat Dies), ar fi vorba de Ion.

[21]După acelaşi: Alcmeon.
[22]Fireşte, Parmenide şi Melissos.
[23]Empedocle.
[24]În loc de „ceea ce fiinţează” *(to on)* ni se pare potrivit a pune uneori „fiinţa *lucrurilor”* (în nici un caz „fiinţă” pură şi simplă).
[25]Aici apare *ousia* în locul lui *on* şi de aceea punem pentru ea: fiinţa însăşi. (La Aristotel *ousia* va fi aproape întotdeauna „substanţă”).
[26]Din nou *ousia.* cum e firesc.
[27]La fel de legitim *ousia,* fiinţa însăşi fiind — după ei — materială.
[28]Ousia.
[29]Devenirea unică, în loc de ousia, fiinţa unică.
[30]Ousia.
[31]Cu „fiinţa drept forme” se deschide problema: cît revine lui Platon şi cît aparţine doar discipolilor săi, faţă de care Platon va avea unele rezerve. Apelt se întreabă aici (la nota respectivă, op. cit.) cine sînt „Prietenii formelor”? Sînt discipolii lui Platon din Megara, unde efectiv Academia avea ura ecou deosebit? Sau să fie vorba de un stadiu platonician anterior, pe care filosoful antic singur îl supunea criticii?
[32]Traducem ta onta prin „realităţi”, în timp ce singularul rămîne „ceea ce fiinţează”, sau „fiinţa lucrurilor”. Pluralul aduce o slăbire semantică, adesea.
[33]Ousia.
[34]În chip firesc ousia.
[35]„Străinul”, ce pare cu adevărat a fi Platon însuşi aşa cum socotim împreună cu mulţi comentatori, îşi ia distanţă faţă de platonicieni.
[36]Bineînţeles ousia.
[37]Expresia este: pantelos *on* („ceea ce fiinţează în chip desăvîrşit”) care ar corespunde *ousiei.*
[38]To on.
[39]In text şi la traducători „suflet”. Dar „cugetul” exprimă totalitatea vieţii sufleteşti, deschizînd şi către gîndire, cum este cazul.
[40]Fiind vorba de fiinţă în general, reapare *ousia.*
[41]Ousia.
[42]Din nou *ousia.*
[43]Se citează *Viespile* lui Aristofan, vers. 1017—1020, cu ventrilocul Eurycles.
[44]După cum se arată în Introducere, dialogurile de faţa trebuiau să se încheie cu unul despre „Filosof”, rămas nescris.
[45]„Specie” în loc de „gen”, asimilate în acest dialog.
[46]În scopul cursivităţii traducerii, punem uneori „diferit” pentru altul, aşa cum punem „identic” pentru acelaşi.
[47]Ni se pare clar că este vorba de „complementară”, aşadar *to on* nu poate însemna fiinţa însăşi, ci fiinţa *lucrurilor* sau ceva din sînul realităţilor.
[48]*Tou ontos ousia.* Poate fi acum spus categoric că *ousia* este fiinţa cea adevărată. Altminteri, traducînd pe *to on* prin fiinţă, cum se face prea des, ar trebui în cazul de faţă să se traducă: fiinţa fiinţei.
[49]*Ousia,* la care într-un sens participă pînă şi cele ce „nu sînt” atunci cînd altceva decît ele este, dar care sînt fiecare „cu natura sa proprie”.
[50]Sau mai degrabă „opuse”?
[51]Punem „vorbire *întemeiată”,* fără de care n-ar fi vorbire în genere. Altminteri ar fi simplă tautologie să spunem că fără vorbire n-ar exista vorbire.
[52]*Ousia,* fiinţa însăşi, atît pentru ceea ce fiinţează *(tou ontos)* cît şi pentru ce nu fiinţează, cînd altceva este.

[53]La capătul dialogului reapare metoda dihotomiei, care lăsase loc altui tip de analiză în căutarea unei definiţii pentru sofist. Fiind vorba, de rîndul acesta, de o analiză tipic filosofică, una în domeniul metafiziciii, ea nu va avea parte de o metodă infailibilă, ca dihotomia, prin urmare nici de nume, ci împărtăşeşte soarta reflexiunii filosofice — în sensul ei cel mai pur: soarta platonismului — de a rămîne o căutare deschisă.

De ce nu şi-a întreprins Platon căutarea sub numele său, ci al Străinului? De ce, pentru o dată, Socrate — tocmai întors de la Tribunal, care-l găsise vinovat şi îl va condamna la moarte — asistă numai la dialog şi tace? Poate că despre fiinţa însăşi mai este ceva de spus şi nimeni n-o poate încerca decît tipul de om pentru care Platon nu a reuşit să-şi scrie dialogul.